

Remembering unique Eritreans in contemporary history

*A short life history
of
Memhir Yishak Teweldemedhin*

War on Illiteracy

By
Yishak Yoseph

List of content

1	መአተዊ ብትኳቦ አረስዕ	ገጽ 3
2	መብርሂ	7
3	መቅደም	9
4	ዛንታ ሓደ ምሁር ወዲ ሃገር - ይስሐቕ ተወልደመድህን - አብ እዋን ንእስነቶም	11
5	ትምህርትን ምምህርናን አብ ኤርትራ	14
6	ቃልሲ ምጥፋእ ድንቁርና	16
7	ሓድሽ ልደት ቋንቋ ትግርኛ	21
8	ንመምሃሪ ዝኾኑ መጻሕፍቲ ትግርኛ	24
9	ቀዳማይ መጽሓፍ ቁጽሪ ብቋንቋ ትግርኛ	30
10	እቲ ቃልሲ ይቐጽል	34
11	ቤት ትምህርቲ ምድላው መምሃራን	36
12	ቤት ትምህርቲ አዋልድ	37
13	ሽማግሌታት ወለዲ ተምሃሮ	38

Following is a scanned copy of the tigrinja book entitled:

A

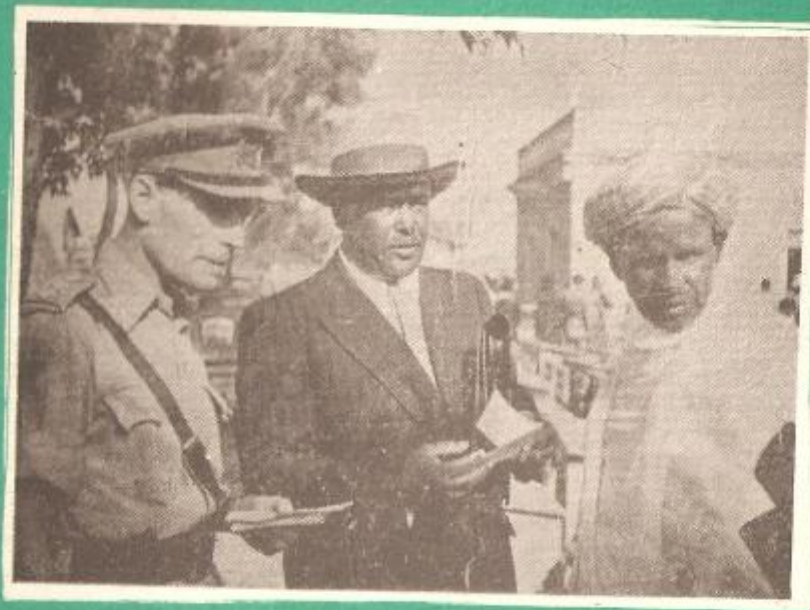
short life history

of

Memhir Yishak Teweldemedhin

“Fight Against Illiteracy”

ይስሐቅ ዮሴፍ

ሐጺር ዛንታ-ሀይወት
መምህር ይስሐቅ ተወልደመድሀን
ቃልሲ ምጥፋስ ድንቅርና

ይስሐቅ ዮሴፍ

ሐጺር ዛንታ-ህይወት
መምህር ይስሐቅ ተወልደመድህን
ቃልሲ ምጥፋን ድንቅርና

Copyright 1986 Isahak Yosief
» 1993 »

Isahak Yosief: A Short Biography of
Yisahak Tewelde Medhin: War on Illiteracy

ምስጋና

ነዚ ካልኣይ ሕታም ንምኣራም
ሕሊናዊ አበርክቶ ንዝወረደለይ
መምህር አስረሰ ተሰማ (ደራሲ)
ብልቢ አመስግን =

ደስሓቕ የሴና

መ ለ ተ ዊ

ገለ ዕስራ ኣቢሎም ዝኹኑ ሓደስቲ ተመሃሮ፡ ኣብ ቅድሚ ሓደ ሂላ ዚመስል ቤት ተሰሪዖም ነበሩ። መምህርም ድማ በብሓደ ናብቲ ኸፍሊ ኣእተዎም። መናብር ስለ ዘይነበረ ኸኣ ኣብ ምድሪ ኣሳፊሖም ተቐመጡ። ሰሌዳ ኹነ ኩሪሽ ኣይነበረን። ስለዚ፡ እቶም ተመሃሮ፡ ኣብቲ ሓመድ ናይቲ ምድሪ-ቤት ብእጸብዎም እናሓንጠጡ፡ “ ትኹል ሕንጻጽ፡ ጋድም ሕንጻጽ ” እናበሉ ነተን ቀንዲ ዝኹና መባእታ-ጽሕፈት ይላመድዎን ነበሩ። ከምዚ’ላ እታ ኣብ ሓሊብ መንተል እትርከብ ቤት ትምህርቲ ቅድሚ ኣርብዓ ዓመት ዕድሜ ጀመረት።

እዛ ቤት ትምህርቲ እዚኣ ንኣብነት ደኣ ተጠቓላ እምበር፡ ዳርጋ ኹለን እተን ኣብ ዓድታትን ቍሽታትን ኤርትራ ዚኸፈታ ዝነበራ ኣብያተ ትምህርቲ ካብ ባዶ እተበገሳ ነበራ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን፡ “ ዚመሃሩ ቀለውዕን፡ ዜጽልሎም ገበላን እንተ ደኣ ረኺብካስ ምምሃር ጀምር፡ እቲ ኻልእ ከኣ ቐስይ ኢሎ ባዕሉ ኪሰዕብ እዩ ” ዚብል እምነት ነበሮም እምበር ጽቡቕ ህንጻን ኣቕሑን ብዘይ ምርካቦምሲ ኣይዕንቀፋን ነበሩ። እቲ ዚድለ ምጅማር ነበረ። በዚ መሰረት እዚ ኸኣ እዩ ስም መምህር ይስሃቅን ልደት ትምህርትን ኣብ ሃገርና ከም ማናቱ ኹይኖም ዚዝከሩ።

ኣቶ ይስሃቅ ዮሴፍ ነዛ “ ዛንታ ህይወት መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ” ዘርእስታ መጽሓፎም እንሆ ኣበርኪቶምልና ኣለጢ። ርግጽ’ዩ፡ እዛ መጽሓፍ’ዚኣ ንእሽቶ እያ። እቲ ትሕዝቶኣ ግና ዓቢ እዩ። ብግሩም ዝኾነ ኣሰራርዓ ሕሳባትን፡ ላዛ ብዘለዎ ኣባሃህላን፡ እተጻሕፈት ስለ ዝኹኑት ከተንብባ ምስ ጀመርካ ኣይ ትግደፍን እያ።

አቶ ይስሃቅ የሴፍ በሊሕ ምዝካር ዘለዎም ፡ መዛ ግብን ጽሑፋትን ዘይረኽቡ ክነሶም ፡ ሓደ-ኸልተ ሰባት ብምውክሰን ፡ ገለ ችሩብ ጋዜጣታት ብምግንጸ ልን ፡ ነቲ ችድሚ ሰላሳን ሓሙሺተን ዓመት ባዕሎም ዝረአይዎ ብምዝካርን ፡ እንሆ እቲ ሓቂ ዝኾነ ችርጺ ናይ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን አቕሪቦምልና አለዉ ።

አብቲ ብ ፲፱-፲፫ የካቲት ፲፱፻፸፮ ዓ-ም- (፲፱-፳ የካቲት ፲፱፻፹፫ ዓ-ም- ፈ-) ብዩኒቨርሲቲ አስመራ እተዳለዉ “ካልአይ ብሔራዊ ዘተ ቛንቋ ትግርኛ” አቶ ይስሃቅ የሴፍ ብዛዕባ’ዚ ዛንታ እዚ አንቢቦምልና ነበሩ ። ካብቶም አብቲ ዘተ ተኻፊልና ዝነበርና ድማ ብዛንታ እዞም ዓቢይ መምህር እዚአም ተመሲጥና ፡ ብትሕትናእም ከአ ተገሪምና ፡ ንአቶ ይስሃቅ የሴፍ ፡ ነቲ ጽሑፎም አስፈሓም ኬዳልውዎ እም ከም መጽሓፍ ድማ ኬሕትምዎ ደጋጊምና ተላቦናዮም ። እንሆ ድማ ፍሉይ ተውህቦ ከም ዘለዎም ፡ ንምምርጫ ድማ ሀርኩት ከም ዝኾኑ ፡ በዛ መጽሓፎም ገይሮም አርእዮምና አለዉ ።

ዓቢ ዚበሃል ሰብ ፡ ብዝና ወለዶኡ አይኩነን ዚዓቢ ። ፍሪ ጸዕሩን ተፈጥሮኡን እዩ ዜዕብዮ ፡ ወይ ድማ ዜንእሶ ። እንሓንሳእ ግና ፡ ሳሕቲ ደአ ኹይኑ እምበር ፡ እቲ ኻብ ወለድኻ ዝረኽብካዮ ዋርሳን ፡ እቲ ባዕልኻ ዘጥረኻዮ ልቦናን እውን ይራኽብ እዩ ። እዚ ኸአ አብ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ክንርእዮ ንኸእልኪና ።

አቦእም ንመምህር ይስሃቅ ፡ ቀሺ ተወልደመድህን ወዲ ቐሺ ገብረመድህን እዮም ። አብ ሃገር ሰዊድን ተማሂሮም ብ ፲፰፻፹፯ ዓ-ም- ፈ- ምስ ተመልሱ ፡ አብ ሕርጊጎን አብ ገለብን ይምህሩ ነበሩ ። ንምፍላጥ ቋንቋታት ዓቢ ተውህቦ ስለ ዝነበርም ድማ ግእዝ ፡ ትግርኛ ፡ ትግረ ፡ እምሓርኛ ፡ ዓረብ ፡ እብራይስጢ ፡ ጥልያን ፡ ሰዊድን አጽርዮም ዚፈልጡ ፡ እንግሊዝ ፡ ጀርመን ፡ ግሪኽ ፡ ሳቲን ከአ አንቢቦም ዚርድኡ ነበሩ ።

ካብቶም ንመጽሓፍ ቅዱስ ናብ ትግረን ናብ ትግርኛን ዝተርጎሙ ድማ ሓደ ንሶም ነበሩ ። ሃለታ ታየ ገብረ ግርያም መተዓይይቶም ፡ ብላቴንጌታ ኅሩይ ወልደስ ላሴ ድማ መማኸርቶም ከም ዝነበሩ'ውን ድብቲር መረድኢ ኣሎ ።

ቀሺ ገብረመድህን ተስፋይን ፡ ሓዎም ቀሺ ሓይ ለኣብ ተስፋይን ፡ ኣቦሓጎታቶም ንመምህር ይስሃቅ እዮም ። ካብ ዘበን ሃጻይ ቴዎድሮስ ጀሚሮም ከኣ ብት ምህርቶምን ፡ ብምንቕቓሕ ሃይማኖትን ኣብ ሓማሴን እተፈልጡ ሊቃውንቲ ነበሩ ። ኤረ ቐሺ ሓይለኣብሲ እኳ ኣብ ዓዲ ቐንጺ ብ፲፰፻፸፮ ዓ-ም-ፈ-ም እንገቲ እምነቶም ብኢድ ሓደ ግቡዝ እተሰየፉ እዮም ።

ስለዚ ፡ “ ጥዋፍ ንሱብ ተደርር ፡ ንርእሳ ትሓርር ” ከም ዚበሃል ፡ ሽመትን ናእዳን ከይደሌኻ ምግልጋል ፡ ብኸእለትካን ብልቦናኻን ከይተነየትካ ምንባር ፡ ዓቢ ምጂንካ ከይፈለጥካ ድማ መማት ፡ ንርእሱ ዕቤት እዩ እሞ ፡ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን እውን ናይ ኣቦታቶም ሓድጊ ዝወረሱ ምጂኖም ዛንታ ህይወቶም የረድኣና ።

ነዚ ኹሉ ኣስተንቲኖም ፡ ኣቶ ይስሃቅ ዮሴፍ ፡ በቲ ልዙብ ትግርኛእምን ፡ በቲ ረቂቕ ምስትብሃሎምን ገይሮም እተደላደለ ዛንታ ህይወት መምህር ይስሃቅ ንነበብቲ ደቂ ዓዶም ኣቕሪቦምሎም ኣለዉ ። በዚ ዕዮእም'ዚ ናእዳን ሞሳን ዚግብእም እዮ'ም እንቋዕ ኣሞገሰኩም ንብሎም ኣሎና ።

ነቶም ነዚ መጽሓፍ'ዚ ከም ዚጸሓፍ ኣደፋፊሮም ከም ዚሕተም ከኣ ዝገበሩ ፡ ዶቶር ኤጽዮ ቶኒኒ ፡ ዲረ ክተር ናይቲ ኣብ ኣስመራ ዘሎ « ሰንተር ኦፍ ኢትዮፕያን ስታዲዝ » (መካነ ምርምር ስለ ፍልጠት ኢትዮጵያ) ፡ ከነመስግኖም ዝግብኣና እዩ ።

ትጋቦ ኣረስዕ

ጠቅላይ ሚኒስትር ተወልደመድህን ብሪዩ ብጽሕፈት ከገዢ
አብ ልዕሊ ዘሉ ስልጣን ይጠቀሙ ነበሩ

መ ብ ር ሂ

ነዚ መጽሐፍ'ዚ ንምጽሓፍ እተበገሰኩሉ ምኽንያት፣ ናይ ኣሥመራ ዩኒቨርሲቲ ክፍሊ መካነ ምርምር ቀርኒ ኣፍሪቃ ብ፲፱ ዩካቲትን ፲፫ ዩካቲትን ፲፱፻፳፭ ዓ-ም- (ብ፲፱ / ፳ ዩካቲት ፲፱፻፹፫ ዓ-ም- ፈ-) ካልኣይ ክፍሊ ብሔራዊ ዘተ ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ዝፈጸመሉ ጊዜ፣ ናይ ሓደ ብዛንታ ዚዝኸር ወዲ ሃገር ዛንታ ህይወት ኣሰናዲኤ ከቕርብ ስለ እተደልዩ፣ ብወገንይ ብናይ ኣበጋግሳ ህይወቶምን፣ ዚፈጸምዎ ብዛንታ ዚዝኸር ፍጻሜታትን ተገንዚበ፣ እነ ካብ ዝፈልጦም ደቂ ሃገሪይ፣ ብቕዕ ኮይኖም ዝረኽቡሎም መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ገብረመድህን ብምገባርም፣ ንዓኡም ብምምራጻይ ኢዩ።

ኣብ'ቲ እተገብረ ዘተ ቋንቋ ትግርኛ «ዛንታ ህይወት መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን» ዚብል ኣርእሱቲ ሒዞ ንምቕራብ ሓዳሎ መጻሕፍትን ጽሑፋትን መጽሔታትን ጋዜጣታትን ኣብ ርእሲ ምገባብይሲ ኣብቲ ቃልሲ ገሰጋሰ ምስፍሕፋሕ ትምህርትን ኣብያተ ትምህርትን ኣብ ሃገርና እተኻፈሉ ዓበይትን ምዑራትን እናተወከሰኩ፣ ዝእርኩምን ዘሞህሉምን ፍጻሜታት ከምዝገብ ስለ ዝኽእልኩ፣ ነቲ ብተመክሮ ዘጸናዕኩምን ዝእመንኩሉን ተግባራት ብምዝካር፣ ሓቕን መሠረታውን ዛንታ ኦም ንምርካብ ክበቅዕ ምኽእልይ ክገልጽ ከሎኹ፣ ኣብቲ ዝገበርኩም ዛንታ ሓዘል ምእባር፣ ካብ'ቶም ቅዳሞትን ወሑዳትን ተቓለሰቲ ገሰጋሰ ትምህርቲ ዝነበሩ መምህራን ዚበዝሑ ዝርዝር ስሞም ብምሉኡ ረኺበ ክበቅዕ፣ ወሑዳት ግን ስም ኣቦኡም ብዓቕመይ መጠን ክረክብ ብዘይምኽእልይ፣ ብስሞም ጥራይ ጠቓቕሞ ኣሎኹ። ዝኾነ ኮይኑ ግን ቺናውያን “ካብ ሽሕ ቃል

ት ሓንቲ በሌላ ትበልጽ” ኢሉም ከም ዚምስልዎ
ልዕሊ ነሉ ምስክር ሃብን በሌላ አቕርብ ስለ ዘሉኹ፣
ዚግደሉሉም ሰባት ወይ ከእ ካልእት ዛንታ ዚእስሩ
ምሁራንን ተመሃሮን በቲ ቐሪቡ ዘሉ በሌላ ምልላዮም
ከም ዚኸእሉ ብአኸብሮት እኩብር።

አሙራ፣ ፤ የካቲት ፲፱፻፳፯ ዓ. ም.

ይስሓቅ የሴፍ

መ ቅ ድ ም

ነዚ “ይስሃቅ ተወልደመድህን --- ዛንታ ሓ ደ ምሁር ወዲ ሃገር” እተባህለ አርእስቲ ዝሃብኩዎ ጽሑፍ’ዚ ንምድላው --- ምስ ብዙሓት ብጊዜ ምም ሕዳር እንግሊዝ ኣብ ኤርትራ ዝነበሩ ዓቢይትን ምሁራ ትን ካህናትን እናተራኸብኩ፡ መሊቐ ኣብ ርእሲ ምው ካሰይስ፡ ንርእሰይ ከም መጠን መምህር ኣብ ትሕቲ ምምሕዳር መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ንሓያሎ ዓመታት ዝሠራሕኩን፡ ካብ ንእስነተይ ኣትሒዞ ከኣ ከም መጠን ዓቢይን ምሁርን ዓዲ ዝፈለገኩዎምን ዝሰ ዓብኩዎምን ብምጥናይ፡ ንዝነበረንን ንዝረኸብኩዎን ስእላዊን ሓበሬታዊን መብርሀታት እገናዚቦ ምድካመይ ግሉጽ ኪኸውን ከሎ፡ ኣብ ርእሲኡ እውን፡

- ፩ - “ብርሃን ይኸን፡ ስብከት፡ ዛንታ፡ ምዕዶ፡ ንህዝቢ ኢትዮጵያ” ብ ፲፱፻፲፪ ዓ-ም- ፈ- እተሓትመ ።
- ፪ - ፍራል ሪኮንስትራክሽን ኢን ኦክሽን --- ኣታካ ዘ ፕሮብለም ኦፍ ኢሊተራሲ --- ኤሪትሪያ (Rural Reconstruction in Action: Attack the Problem of Illiteracy) ብ ፲፱፻፶፫ ዓ-ም- ፈ- ብዶክቶር ኤች ቢ እለን እተሓትመ ።
- ፫ - ኤሪትሪያ፡ ኤ ኮሎኒ ኢን ትሪንዚሽን (Eritrea: A Colony in Transition: 1941 - 52) ብ ፲፱፻፷ ዓ-ም- ፈ- ብጂ- ኬይ- ኤን ትራቫስኪስ እተሓ ትመ ።
- ፬ - ላይፍ ኢን ኤ ብሪቲሽ ኦኩፓይድ ተራቶሪ ስኩልስ ፎር ኤሪትሪያንስ (Life in a British Occupied Territory) እ ተ ባ ህ ለ ብመልክዕ መጽሔት እተዳለወ ።
- ፭ - ጋዜጣ ሕብረት ብ ፴ ነሓስ ፲፱፻፸ ዓ-ም- ኢ- እተሓትመ ።

፩ - መልእክቲ ሰላም (ጋዜጣ) መስከረም ፲፱፻፸፩
ዓ. ም. ኢ. አተሓትመ ፡

አተባህሉ መጻሕፍቲ ፡ መጽሔታት ፡ ጋዜጣታት ምንባ
በይ አቐዲመ እገልጽ ።

አብ ርእሲ እዚ ኾሉ ፡

፪ - መምህር አሰፍሃ ካሕሳይ (ሎሚ ቀኛዝማች)
ናይ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብቐረባ
መሣርሕቲ ዝነበሩን ንርእሶም ከእ አብ አገልግ
ሎት ክፍሊ ትምህርቲ ሃገርና ዘይርሳዕ አስተዋ
ጽእ ዘበርከቱ ፤

፫ - ቀሺ ዮሴፍ የማነአብ - - - - - ሓደ ካብ'ቶም ቀዳ
ሞት መምህራን አብ ኤርትራ ፡

፬ - ግራዝማች መንግስቱ ይስሃቅ ተወልደመድህን ፡
አነባብራ እምነ መሠረት ትምህርቲን - - - - - እመሳ
ራርታ ክፍሊ ትምህርትን አብ ኤርትራ ምስ ዛንታ
ህይወት መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብምውህ
ሃድ ስለ ዘዘንተውላይን ስለ ዝሓዘዙንን ዝዓቢየ ምስ
ጋናይ ይብጽሓዮም እብል ።

ይሰሓቅ ዮሴፍ

**ዛንታ ሓደ ምሁር ወዲ ሃገር
ይስሃቅ ተወልደመድህን
አብ እዋን ንእስነቶም**

ካብ ብዙሕ ዓመታት ጀሚሩ፣ አብ እዛ ኤርትራ እተባህሉት ክፍሊ ሃገርና፣ እናተማላለሰ፣ ይቀላቐል ብዝ ነበረ ባዕዳዊ ኃይልታት፣ በብእዋኑ ይወርድ ንዝነበረ ጥቕዓታት፣ ህዝቢ ሃገርና ብሙሉእ ሥምረት፣ ቆራጽ ሃገራዊ ሠልፍታት እናገበረ፣ ይክላኸል ከም ዝነበረ ታሪኽ ዚምስክሮ ኪኸውን ከሉ፣ ብፍላይ ግን ንመሪሕ ነት እተዓደሉ ዓበይቲ ዓዲ፣ ንወተሃደራዊነት እተመል መሉ ዓቀይቶት፣ ንመምህርነት እተመርጹ ምሁራን፣ በብዝተወሰነሎም ሓላፍነታዊ ሓደራ፣ በብእተዓደሉም ውልቃዊ ሞያ፣ ሃገራዊ አገልግሎቶም ዘበርከቱ ጀጋኑ ደቂ ሃገርን አፍቀርቲ ሃገርምን ብዙሓት ከም ዝነበሩ እተፈልጠ ስለ ዝኾነ፣ እዚ ከምዚ ዝበለ ዘሓብን ተግ ባራት ውልቀ ሰባት ከአ ብጽሑፍ እናተመዘገበ፣ ተጠርኒፉ፣ ታሪኻዊ መሪሕነት ንኪውፈ፣ ካብ ወለዶ ናብ ወለዶ ኪመሓላለፍ ዚግባእ ብምዃኑ፣ እንሆ ሓጺር ዛንታ ህይወት ሓደ ምሁር መፍቀር ሃገሩ ብቋንቋ ትግርኛ ኤቕርብ ።

እምበኣር እዚ ዘቕርቦ ዘሉኹ ዛንታ ናይ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን እተባህሉ ምሁር ኢዩ ። መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ወዲ ቀሺ ተወልደመድህን ቀሺ ገብረመድህን፣ በዓል ሽማግሌ ስታሕታይ፣ አውራጃ ሓማሴን፣ ኪኾኑ ኸለዉ፣ ብአዲስም ከአ ወዲ ወይዘሮ አመተ፣ ጌል ቀሺ ዘርአጽዮን፣ በዓል ገረሚ፣ አውራጃ ሓማሴን ኢዮም ። እተወለዱሉ ዘመን ከአ ብጳጌ ነሓሰ ፲፰፻፹፱ ዓ-ም-ፈ- ነበረ ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን፡ አቦአም ቀሺ ተወልደመድህን ቀሺ ገብረመድህን ኮነ አባላጎላም (ብላደ) ቀሺ ዘርአጽዮን መጽሐፍ ቅዱስ ዝመራመሩ ሊቃውንቲ ካህናት ስለ ዝነበሩ፡ መንፈሳውን ሥጋውን ትምህርቲ፡ ካብ ገዝአም ጀሚሩ እናተዋህቦም ኪግብዩ ዕድል ዝረኸቡ ወዲ ሃገር ነበሩ።

ብፍላይ አቦአም ቀሺ ተወልደመድህን ቀሺ ገብረ መድህን ክሳዕ ናብ ሃገር ሽወደን ብምኻድ እተማህሩ፡ ብእዋኑ ኣብ ሃገርና ሲበጽሑ ብዝኸለሉ ምሁር ወጻእ ተኛ ብናእዳ ታሪኽ ሕይወት መጽሐፍ እተጻሕፈሎም ፈላጥን ዓቢ መምህር ናይ መጽሐፍ ቅዱስን ኣብ ልዕሊ ምንባሮም፡ ምስ ደጊዖት ኃይሉ ተወልደመድህን በዓል ጸዓዘጋ ብጽኑዕ እምነት ተኣሳሲሮም ኣብ ሃገራዊ ኣገል ግሎት ብጽሒቶም ዝወፈዩ ስለ ዝነበሩ፡ እዚ ከምዚ ዝበለ ትዕድልቲ ነቶም ከም መጠን ቆልዓ ትኩር ዝነ በሩ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ዓቢ ዕድልን ትምህርታዊ ደገፍን ኮኖም።

ኣጋጣሚ ኮይኑ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ቆልዓ ኣብ ዝነበሩሉ ጊዜ፡ ባዕዳዊ ግዝአት ኢጣልያ ኣብ ኤርትራ ኣትዩ ደልዲሉ፡ ዕርድታት ዓሪዱ፡ ትምህርቲ ንደቂ ሃገር ከይወሃብን፡ ኣብ መንጎ ደቂ ሃገር ቢእ ከየስፋሕፍሕን ከልኪሉ ስለ ዝነበረ፡ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ኣብ ገለብን ኣሥመራን ጥራይ ተሠሪሑን ኣገልግሎተን የበርክታ ኣብ ዝነበራ ናይ ሽወደናዊት ወንጌላዊት ሚሰየን ኣብያተ ትምህርቲ ብም እታው መባእታዊ ትምህርቶም ፈጸሙ።

ብድሕሪ'ዚ ደማ ናብ ሃገር ኢጣልያን ናብ ሊባ ኖስ ከተማ በይሩትን ኣብ ዝርከብ ናይ አመሪካ ዩኒቨር ሲቲን ከይደም ከብ ዝበለ ትምህርቲ ንምቕሳም በቛዑ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ካብ ወጻኢ ሃገር ናብ ዓዲም ማለት ናብ ኤርትራ ምስ ተመለሱ ከኣ

ንዓለም ብጭዕ ዝኾነ ሥራሕ ኪረዝቡ ኣይከኣሉን ።
 ስለዚ ኸኣ እተን ኣብ ኤርትራ ተኸፊተን ዝነበራ ክሳዕ
 ራብዓይ ክፍሊ ጥራይ ኪምህራ እተፈቐደለን ኣብያተ
 ትምህርቲ ሸዳሽተ ጥራይ ምንባረን ተገንዘቡ እኖ ብዘይ
 መጠን ኣዘኑ ።

ትምህርትን ምምህርናን አብ ኤርትራ

እተን ንደቀባት ኬስተምህራ ተባሂለን መጻጹኤን ከፈተን ዝነበራ፡ ውሑዳት ኣብያተ ትምህርቲ እውን እንተኾና፡ ብሃይማኖታዊ መልክዕ እተጎልበበ ፕሮፓ ጋንዳ ጥራይ ዘይኮነስ ንሃገር ኢጣልያን ንሠራዊት ውግ እ ኢጣልያን ምምህር ኢጣልያን ዘመስግንን ዘሞግስን መዘመራት እናደባለቻ፡ ሀልው ታሪኽ ኢጣልያን ጀግንነት ኢጣልያውያንን ኬረድኦ ብዝኸለላ ጸጻዳ ደናግል ይካየዳን ይምርሓን ስለ ዝነበራ፡ ዘበርክትኦ ትምህርታዊ ምህርቲ ክሳዕ ክንድኡ ዘናቓቕሕን ኣእምሮ ከኣ ዘብልሕን ብዘይ ምንባሩ፡ እዚ ነቶም ምሁራትን ዓበይትን ለባማትን ደቂ ሃገር ቃንዛ ኮኖም።

ዝኾነ ኹይኑ ግን መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ኣብ እተን ከም ቆልዓ መጠን መባእታዊ ትምህርቲ እናተመገቡ ዝዓበዩለን ክልተ ናይ ሽወደናዊት ቤተ ክርስቲያን ኣብያተ ትምህርቲ፡ ማለት ኣብ ኣሥመራን ገለብን፡ ከም መጠን መምህር ተመዝጊቦም ንኣስታት ዕስራ ዓመታት ዝኣክል ብምምሃር ሃገራዊ ግቡእም ኣበርከቱ።

ብጀካ እተን ንደቀባት ተኸፈተን ዝነበራ ሓድሓድ ናይ ሚስቶን ኣብያተ ትምህርቲ፡ ዕስራን ሓመሽተን ዝኾና ንደቂ ኤውሮጳ፡ ማለት ንጸጻዳ፡ ዚምህራ ኣብያተ ትምህርቲ እውን ነበራ።

ጁ- ከይ- ኤን- ትራቫስኪስ ኣብ'ቲ “ ኤሪትሪያ ኤ ኮሎኒ ኢን ትራንዚሽን ” እተባህለ መጽሓፍ፡ ብዘመን ኢጣልያ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ኣገባብ ትምህርቲ

ኪመቅስ ከሎ : “ ሓደ ብጊዜ ግዝአት ፋሽስቲ ኣብ ኤርትራ ናይ ክፍሊ ትምህርቲ ዲረክተር ዝነበረ ኢጣልያዊ ኪጽሕፍ ከሎ : ‘ ሓደ ኤርትራዊ ኣብ መወዳእታ ራብዓይ ዓመቱ ጽቡቕ ቋንቋ ኢጣልያ ኣጽኒዑ ተሃሪቡ ዝኸለል : ኣርባዕተ ተግባራት ቊጽሪ ብኣተወሰነ ዝውቑር ምጣኔ ኪፈልጥ : ዝነቐሑ ናይ ሃይጅን ፕሮፓጋንዳ ዚዘርግሑ : ኣብ ርእሲ ምዃኑ : ናይ ኦቶም ንኢጣልያ ዓባይ ዝገበርዎ ኢጣልያውያን ስም ጥራይ ኪፈልጥ ይግብእ ’ ኢሉ ጸሓፊ ” ይብል ።

ስለዚ ዮሱ ኦቲ በቲ ዘመነ ግዝአት እቲ ዝድለ ዝነበረ : ፋሽስታዊ ፕሮፓጋንዳን : ንሓይሊ ሠራዊት ውግእ ኢጣልያ ከኣ ዘባራትዕ ነፍሕታትን ደኣ እምበር ግቡእ ትምህርቲ ስለ ዘይነበረ : እተን ኣዘየን ውሑዳት ግላውያን ኣብያተ ትምህርቲ ዘበርክታእ ዝነበሩ ኣገባብ ኣመሃህራ ብምምሕዳር ኢጣልያ ተጸሊኡ ተኾነን ።

ኣብ ኤርትራ ጥራይ ዘይኮነስ : ፋሽስታዊ ኃይሊ ኢጣልያ ኣብ ሊብያ : ኣብ ሶማሊያ : ኣብ ኣልባንያ : ኣብ እታ ተሪፋ ዝነበረት ናጺ ኢትዮጵያ ተዘርጊሑ : ደንፊዑ ነበረ እም : ኣብ ዓለም ምሉእ ንኢጣልያ ዚኸለል ሠራዊት ውግእ ወይ ዘኣ መንግሥታዊ ኃይሊ ዘሎ መሲሎ ይርኢ ኣይነበረን ። ብፍላይ ኣብ ኤርትራ እቲ ዚንበብን ዚዘርጋሑን ዝነበረ ጋዜጣ ኾነ መጽሔት ብምሉኡ ኃይሊ ሠራዊት ውግእ ፋሽስቲ ኢጣልያ ዚሕብርን ዘምግስን ጥራይ ብምንባሩ : ነቶም ሰብ ኣስሓቅ ሃገራውያን ከይተረፈ እውን ተስፋእም ኣዕሪቡ ከምሃሩ ዝወድኡ ንህሪ ኣቕሂሙዎም ነበረ ።

ከምዚ ኢሉ ኢጣልያዊ ሠራዊት ውግእ ምስ ደንፍዔ : ዮሱን እተን ኣብ ኤርትራ ተኸፊተን ዝነበሩ ናይ ሽወደናዊት ወንጌላዊት ሚሲዮን ኣብያተ ትምህርቲ ብምሉኡን ብ ፲፱፻፴፪ ዓ. ም. ፈ. ከም ዝዕጸዩ ገበረ ። ስለዚ ከኣ መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን

ካብቲ ዝፈትውዎ ሥራሕ ምምህርና ስለ እተገለሱ ፡
እብ ምራራ ወሪዶም ሓደ ምጥን ዝበለ ድኳንን ፡ ሓደ
ናይ ሕርሻ መሪትን ኣማዕቢሎም ፡ ከም ብሓደሽ ካልእ
ዓይነት ህይወት ወይ ከእ ኣነባብራ ጀመሩ ።

ቃልሲ ምጥፋእ ድንቁርና

ምምሕዳር ፋሽስታዊ ኢጣልያ ብዝፈጠሮ ወይ
ከእ ብዝወለደ ዘይኮነስ ፡ ጊዜ ብዝወለደ ዓለማዊ ዘይ
ምውህሃድን ምትህልላኸን ወታሃደራዊ ውድድርን
ዝእክል መንግሥታት ዓለም ኣብ ክልተ ሻራ ተፈል
ዮም ይፈኻኸሩ ነበሩ እኹም ፡ በዚ ከምዚ ዝበለ ቅርሕ
ንታት ዓለማዊ ውግእ ተወልዔ ። ምድረ ሰማይ ከይጽ
ልምት ፡ ሀዝቢ ዓለም ከይሃልቑ ፡ ዓለም ንርእሳ ብዘመ
ናዊ ኣጽዋር ውግእ ተደምሲሳ ከይትጠፍእ ሰግኣት
ኮነ ። እንተኾነ ግን ልዕሊ ዙሉ እቲ ኣብ መንጎ መን
ግሥታት ዓለም ተፈጠሩ ዝነበረ ቅርሕንታት ፡ ንኢ
ሂን ምሂን ዝዕድም ኣይነበረን እም በብዘሎኻዮ ተዓ
ጠቕ ተሸብሸብ ኮነ ። ዓለም ብመላእ ንውግእ ተቐረ
በት ።

ፋሽስታዊ መንግሥቲ ኢጣልያ እውን ብወገኑ
ኣብ ሃገርናን ኣብ ምብራቕ ኣፍሪቃን ኣብ ሰሜን ኣፍ
ሪቃን ኣብ ግሪክን ኣብ ኣልባኒያን ኣብ ከባቢ ግእክ
ላይ ባሕርን ኣብ ሃገሩን ብዝነበሮ ኃይሊ ሠራዊት ው
ግእ ተመኪሑ ፡ ምስ ጀርመንን ጃፓንን ተሻሪኹ ንው
ግእ ይዳሉ ነበረ ። በዚ ምክንያት'ዚ ከእ ብ፲፱፻፴፱
ዓ-ም-ፈ- ንኹለን እተን ኣብ ኤርትራ ተኸፊተን ዝነ
በራ ውሑዳት ኣብያተ ትምህርቲ ፈጺሙ ኣዕጸወን ።

በዚ እተጠቐሰ ዓመት እቲ ንምሉእ ዓለም ኣብ
ድብልቅልቅን ጥሜትን ሞትን ኣጥሒሉ ግልፁናት

ሰባት ዘጥፍኤ ካልኣይ ውግእ ዓለም ተወሊዑ ስለ ዝነበረ፣ ፋሽስታዊ መንግሥቲ ኢጣልያ ምስ እቶም ቫራኩዝኾኑ መንግሥታት ሓቢሩ ክተት ኣወጀ ። ብፍላይ ኣብ ኤርትራ ከኣ ብ ፲፱፻፵፩ ዓ-ም-ፈ- ብሠራዊት ውግእ እንግሊዝ ተወቑዑ ተሳዕረ ። ኣብ ኤርትራ ዝነበሮ ፋሽስታዊ ግዝኣት ከኣ በዚ ተወድኤ ።

ከምዚ ኢሉ ምምሕዳር ፋሽስታዊ መንግሥቲ ኢጣልያ ኣብ ኤርትራ ምስ ተፈጸመ፣ በቲ ብኻልእ እዋናዊ ዓወት እናተጓናጸፈ ንቐድሚት ዝስጉም ዝነበረ ሠራዊት ውግእ እንግሊዝ ተተክኤ ። ምምሕዳር ግዝኣት ኤርትራ ደግ ካብ ምምሕዳር ፋሽስታዊ መንግሥቲ ኢጣልያ ናብ ወተሃደራዊ ምምሕዳር እንግሊዝ ተመሓሰፈ ።

እቲ ሓድሽ ወተሃደራዊ እንግሊዛዊ ምምሕዳር ምድሪ ረጊዶ ጠጠው ምስ ስለ ብኡን ብኡን ንህዝቢ ኤርትራ ዚኾኑ ኣብያተ ትምህርቲ ንምዝርጋቕ ተበገሰ ። እዚ ተበገሶ እዚ ኣዝዩ ዚምስገን ተበገሶ ነበረ ። ስለዚ ከኣ ብመጀር ኤች- ኤፍ- ክነስቶን ስኔል ዚምራሕ ናይ ኤርትራ ወተሃደራዊ እንግሊዛዊ ምምሕዳር ክፍሊ ትምህርቲ ብዚብል ስም ሓደ ክፍሊ ትምህርቲ ብወርሒ ነሓሰ ፲፱፻፵፪ ዓ-ም-ፈ- መሥረተ ።

እንተኾነ ግን ኣብ ኤርትራ ንምምህርና ኣተዳለዉ መምህራን ኮነ ንመምሃሪ ዚኾኑ ብቋንቋ ሃገር እተጸሕፉ መጻሕፍቲ ፈጺሞም ስለ ዘይነበሩ፣ እዚ ንመጀር ክነስቶን ስኔል ዓቢ ጸገም ኮኖም ።

ከምቲ ኣብ ሓላ ዝረከናዮ ኣብ ኤርትራ እተሠርዓ ኣመራርሓ ዝነበሮም፣ ንህዝቢ ተባሂሉም እተመደቡ ኣብያተ ትምህርቲ ብፍጹም ኣይነበሩን ። ብቋንቋ ሃገር እተጸሕፉ መጻሕፍቲ፣ ንኣብያተ ትምህርቲ ዚኾኑ ጸሓፋት እውን ጌና ኣይተተለሙን ነበሩ ። ካብ ኮሎ ዝገደደ ደግ ንምምህርና ብቐዓት ኢዮም ተባሂሉ ኪምስከረሎም ዚኸእሉ ምሁራት ደቂ ሃገር ንምርካብ ኣዝዩ ኣሸጋሪ ነበረ ።

በሰዚ አብ መላእ ሃገር አብያተ ትምህርቲ አህጻ
ጽካን ሃጸጽካን ፡ መምህራን ቀሪብካን ፡ ዚንበቡ መጻሕ
ፍቲ አዳሊኻን ፡ መደብ ትምህርቲ ሠሪዕካን ፡ ትምህ
ርቲ ንምጽማር ፡ ከምኡ እውን ሰብ ጽቡቕ ፍቓድ ዝ
ኾኑ ፈላጣትን ፡ በላሕትን ፡ ሀርኩታትን ፡ አፍቀርቲ
ሃገርምን ዝኾኑ ምሁራን ደቂ ሃገር ኣኪብካ ፡ አብ'ዚ
ትምህርታዊ ሓዋርያነት ንምውፋር ከመይ ዝበለ አዝዩ
ከበደ ተልእኮ ነበረ ።

አብ ላዕሊ ከም እተመልከትናዮ ፡ ብጊዜ ፋሽስ
ታዊ ግዝአት ኢጣልያ ፡ ብዘይካ እተን አዝዮን ውሑዳ
ትሲ ፡ ንህዝቢ ተባሂለን እተሃንጸ መንግሥታውያን
አብያተ ትምህርቲ ፈጸመን አይነበራን ። እቲ በተን
አዝዮን ውሑዳት አብያተ ትምህርቲ ዚወሃብ ዝነበረ
ትምህርቲ እውን ፡ ካብ ራብዓይ ክፍሊ ዘይሓልፍ መባ
እታዊ አዝዩ ሰብቕ ዝበለ ነበረ ። አብ አጋ መወዳእታ
ናይ ፲፱፻፴፰ ዓ-ም-ፈ- ግን ሓንቲ ናይ መፈተንታ
(ምዴል) ክሳዕ ሓምሻይ ክፍሊ ክትምህር እትኸእል
ቤት ትምህርቲ ተፈቐዳ ከም ዝነበረት ይግለጽ ።

እቲ አብ ኤርትራ እተመሥረተ እንግሊዛዊ ወታሃ
ደራዊ ሓድሽ ምምሕዳር ፡ ንመጀመሪያ ሸሞንተ ደቂ
ሃገር ሕጹያት መምህራን ረኺቡ ኣከበ ። ሸሞንተእም
ብናይ ገዛእ ርእሶም ጸዕርን ተመክሮን ዝቐመስዎን ዘን
በብዎን ፍልጠት ዝበሰሉ እኳ እንተ ነበሩ ንምምህ
ርና ግን ዘይተዳለዉን ዘይተማህሩን ነበሩ ። አብ መንጎ
እዞም ሸሞንተ ሕጹያት መምህራን ከኦ መምህር ይስ
ሃቕ ተወልደመድህን ተመዝገቡ ።

መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን አዝዮም ክኢላ ፡
ንሃገርም ከገልግሉ ከኣ ዓቢ ደሌትን ሃንቀውታን ዝነ
በሮምን ብፍቕሪ ሃገርም ከኣ እተመሰገጡን በሊሕ ወዲ
ሃገር ነበሩ ። አብ'ቲ ብ ፲፱፻፵፫ ዓ-ም-ፈ- እተገበረ
ናይ ክልተ ሰሙን ናይ ምድሳው ምምህርና ትምህርቲ ፡
መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን አዝዩ መሪሕ ዝኾነ

ተሳትፎ ከም ዘበርከቱ እውን እተፈለጠ ኣብ ርእሲ ምዃኑ፣ ብብዙሓት ካብ'ቶም ሽቡ ኣባላት ኮይኖም ብመጽናዕቲ ዚጋደሉ ዝነበሩ ብጾቶም ብምስጋና ኪም ስከረሎም ይሰማዕ ኣሎ።

ኣብዚ ናይ ሓጺር እዋን ትምህርቲ'ዚ እቶም ሕጹ ያት መምህራን ብዛዕባ ቀጽሪ፣ ጀእግራፍ፣ ዛንታ፣ እስተዋጽእ ፍልጠት ወዘተ . . . እናተዛተዩ፣ ብ ፍላይ ከኣ ብዛዕባ ቋንቋ ትግርኛ ንባብን ጽሕፈትን ተሻራኽሮም ብምጽናዕ ናይ መበገሲእም « ሥፍሶ ቋን ቋ ትግርኛ » ብምውሳን ተሰማምዑ።

ከምኡ እውን ኣብ ቅድሚ ተመሃሮእም ብሽመይ ዝበለ መልክዕ ኪቐርቡ ከም ዝነበሮምን ከም ዝግብእ ምን ዝሕብር ኣገባብ ኣመሃህራ ሓንጺጾም ብምዝታይ ተሰማምዑ።

ኣብ'ዚ ስእሊ'ዚ እቶም ብመጀመርያ እዋን እምነ መሠረት ትምህርቲ ንምንባር ተመሪጹም እተዋፈሩ ፲፱ መምህራን ይርአዩ።

እዞም ብቆራጽነትን ሃገራዊ ፍቅርን እተበገሱ መምህራን እዚላቶም፣ በቲ መምህር ይስሃቅ ተወልደ መድህንን መጀር ክነስቶን በኔልን ዘበርክቱሎም ዝነ በሩ ምዕዛብን ምብጻሕን ምሕባርን እናተደገፉ ዚክእሉሎም ነሉ ብምሉእ ድሌትን ቅኑዕ ሒሊናን እናጸፃሩ ብዓወታት ጀመርዎ ህ

መምህር ማለት መሃርን ንርእሱ ክእ ተመሃርን ማለት ድኣ እምበር ልዕሊ ነሉ፣ ንነሉ ፍልጠታት መሲኹ ብፍልጠትን ትምህርትን ዝገባ ማለት ከም ዘይኮነ ተረዲእም ከእ ለይትን መዓልትን ገዛእ ርእሶም ንምምሃር ምስ መጻሕፍቲ እናተሃረቡ፣ ዝሓለፉ ጽሑፋት እናመርመሩን እናተላለዩን ብሓቂ ዚንእድ ተጋድሎ ፈጸሙ ህ

እቲ ናይ መጀመርያ ዓመት ምስ ተዛዘመ፣ ዓመታዊ ክረምታዊ ዕረፍቲ እውን ምስ ተፈቐደ፣ ነሉም እቶም ድንቁርና ንምጥፋእ ተዋፊርም ዝነበሩ ቀዳምት መምህራን ኣብ ከተማ ኣሥመራ ተለከቡ ህ በዚ እዋን ዕረፍቲ'ዚ ከእ መሠረታዊ ፍልጠት ኣመሃህራን፣ ምምሕያሽ ሓፈሻዊ ፍልጠቶምን ኪሕብሮም ዚኸእል ትምህርትን ኣስተምህሮታትን እናተዋሀቦም ከሉ፣ ንተመሃሮን ህዝብን ዘነቓቐሉ፣ ብፍላይ ከእ ንተመሃሮ ዚመስሉ መዝሙራትን፣ ጠቕሚ ሕርሻን፣ ምውስዋስ ኣካላትን፣ ሥርዓት እተኸተሉ ጸወታትን ተገሊጹሎም ተማሂሮም ኣጸንዑ ህ

እቶም ብመጀመርያ እምነ መሠረት ትምህርቲ ንምንባር ተመሪጸም እተዋፈሩ መምህራን እዞም ዚስዕቡ ናበሩ ህ (ኣብ ገጽ ፳፮ ዘሉ ፎቶ ተመልከት)፡

- ፩- መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን
- ፪- » ኣስፍሃ ካሕሳይ
- ፫- » ቀሺ ኣርአያ ብርሃነ
- ፬- » ሣህለ ዓንደሚካኤል
- ፭- » መሓመድ - - - - -
- ፮- » ገብረንጉሥ ሰለባ

- ፩- » ቀሺ ዓምደሚካኤል ወልደመንጭርዮስ
- ፪- » ሚካኤል ሃብተእግዚእ
- ፫- » ምስግና ይስሐቅ ተወልደመድሀን
- ፬- » ኤፍረም አማኑኤል
- ፭- » ኃይለ ዑቕባጽዮን
- ፮- » ሰዓረ ካሕሣይ
- ፯- » ታፈረ ተስፋሥላሴ
- ፰- » ምሕረትአብ ገብረመድሀን
- ፱- » ገብረኢየሱስ - - - - -
- ፲- » ተኸለማርያም ቶተሩራይ
- ፲፩- » እስጢፋኖስ ኃይም
- ፲፪- » ዮሴፍ ሰሎምን
- ፲፫- » ሰሎምን ሃብተሚካኤል
- ፲፬- » ዮሐንስ ፍጡር
- ፲፭- » ሳሙኤል ማና
- ፲፮- » ገብረመድሀን ሕድሩ
- ፲፯- » አብርሃ ገብረሥላሴ
- ፲፰- » አብርሃ ሰጊድ
- ፲፱- » ተስፋይ መዘንግዕ
- ፳- » በርሄ ምስጉን
- ፳፩- » ተኸለብርሃን ዑቕቡ
- ፳፪- » ብርሃነ ማዕሉ
- ፳፫- » ኃይለሚካኤል - - - - -
- ፳፬- » ዑቕባሚካኤል ተስፈ
- ፳፭- » ዑቕባሚካኤል - - - - -
- ፳፮- » ስሞም ዘይፈለጥኩዎም ብሃይማኖቶም
- ፳፯- » አስላማይ ነበሩ ።

ሓድሽ ልደት ቋንቋ ትግርኛ

እቶም ነገር ሓድሽ ተመሥሪቱ ዝነበረ እግሪ ተኸ ሲ ዝኾነ ክፍሊ ትምህርቲ ኬማሓድሩን ኪመርሑን ሓላፍነት ተሸኪሞም ዝነበሩ መጀር ክነስቱን ስኢል

እተባህሉ ቅነዕን ትጉህን እንግሊዛዊ ብመምህር ይስ ሃቅ ተወልደመድሀን እናተሰነዩ አብ መላእ ኤርትራ እናገሹ ንምምህርና ዝበቐጹ ምሁራት ደቂ ሃገር ዩና ድዩ ነበሩ እሞ ብመጠኑ ሓያሎይ ሰባት እኻኸቡ ። ዘብቐሩብ ከአ ካልኣት ሰብ ድሌትን ምሁራትን መም ህራን አጠራቓሙ ። ሥሩዕ ዘይኮነ ናይ ምድላው ምም ህር ትምህርቲ እውን በዚ እዋንገዚ ተጀመረ ።

ትምህርታዊ ፍሬ ናይቶም ብወርሒ ጥሪ ፲፱፻፵፫ ዓ-ም-ፈ- እተዋፈሩ መምህራን ብምዕዛብ ከአ ብዙ ሓት ካልኣት ጌና ቤት ትምህርቲ ርእየን ዘይፈልግ ዓድታት፡ አብ ዓዓደን አብያተ ትምህርቲ ኪኸፍቱለን ሓተታ ። ስለ'ዚ ከአ ብኡን ብኡን ጽጅ አብያተ ትም ህርቲ ተኸፍታ ። ዓጅ መምህራን ከአ ተዘርግሎ ። አብ መላእ ኤርትራ ድማ ንመጀመርያ እዋን ፪ ሺሕን ፬፻ ተመሃሮ ተመዘገቡ ።

— አብዚ ስእሊ'ዚ እቶም ብ፲፱፻፵፬ ዓ-ም-ፈ- ንም ምህርና ተዳልዮም እተዋፈሩን እቶም ቅድሚያም

ሐደ ዓመት ዘገልገሉን፣ ንክፍሊ ትምህርቲ ኬማ ሓድሩ ተመዲቦም ዝነበሩ ናይ ትምህርቲ ስበ ሥልጣንን ይርክዩ።

እብ መንጎኦም ከእ መጀር ከነስቶን ስኔል፣ መምህር ይስሓቅ ተወልደመድህን፣ መምህር አስፍሃ ካሕሣይ፣ ሸኸ ዑስማንን ይርከቡ።

እንተኾነ ግን ብቋንቋ ትግርኛ እተዳለዉን እተደሓፉን መጻሕፍቲ ወይ ከእ ንመምህሪ ዝኾኑ ጽሑፋት ፈጺሞም እይነበሩን እሞ እዚ እቲ ዝዓበየ ጸገም ኮነ። እብ ርእሲኡ ደማ መደብ ትምህርቲ ጌና ዘይተሠርፎ ስለ ዝነበረ፣ እዚ ነቶም ንውሑዳት ሰሙናት ጥራይ አገባብ እመሃሀራ እተሓበሩ ምሩጻት ሰባት ከቢድ ሸኸም ኮኖም።

ስለዚ አመሃሀራእም ሐደ ዓይነት ምእንቲ ኪኸውን ለይትን መዓልትን፣ ብዘይ ዕረፍቲ እናጸፃሩን እናተመሃሩን እናተመያየጡን ንንባብ ኪኾኑ ጽሑፋት ንምድላው ይጋደሉ ነበሩ።

ከላዕ እቲ ዚድለ ንመምህሪ ኪኸውን መጻሕፍቲ እናተዳለዉ ተሓቲሙ ዚዘርጋሕ፣ ተመሃሮ ነቲ እብ «ናይ ኤርትራ ሰሙናዊ ጋዜጣ» ተባሂሉ ዚጽዋዕ፣ እብ ሰሙን ሐደ ጊዜ እናተሓተመ ዚወጽእ ዝነበረ ጋዜጣ ትግርኛ፣ ብኩሎም ኢንስፐርክተራትን፣ ርእሰ መምህራንን፣ መምህራንን ካልእት ምሁራንን ብብስምም እናተዳለዉ ዚወጽእ ዝነበረ ዛንታታት እናአንበቡ ቋንቋዊ ፍልጠቶም ከም ዚማዕብሉ ተገብረ። እዚ ምህዞኪ ክልተ ዓይነት ጥቕሚ ነበሮ። እቲ ሐደ ቋንቋ ትግርኛ ንምምሃር ኪኸውን ከሎ፣ እቲ ካልእይ ደማ ነቶም ተመሃሮን መምህራንን ካልእት ወለድን ምስ ጋዜጣ እናአላለየ፣ ፍቕሪ ጋዜጣ እብ ህዝቢ ከም ዚሰርጽ ንምግባር ዚሕግዝ ነበረ።

ብዙሓት ካብ'ዞም ኣብ ላዕሊ ተገሊጹ ዘሎ ዝር ዝር ተጠቒሶም ዘለዉ ቀዳሞት መምህራን፣ በም ሽምፍ ንኻልኣት እናኣብርሁ፣ ማለት ብርሃን እናገደሉ፣ ንር እሶም ግን ልክዕ ከም ሽምፍ እናሓቐቐ ኣብ ኣገልግሎት ምምህርና ጥራይ ተዋፊሮም ብኸንዕናን ትግሃትን ድሌ ትን ፍልጠት ናብ እእምሮ ሰብ እናዘርኡ ዓለማዊ ሕይ ወቶም ዝፈጸሙ ኪህልዉ ከሰዉ፣ ካልኣት ከኣ ናይ ሥራሕ ዘመኖም ኣብቂዑ፣ ብዕረፍቲ (ጡረታ) ክሳብ ዚግለሉ ኣገልግሎቶም ኣበርኪቶም ኢዮም ።

እቶም ዝተረፉ ካልኣት ድማ ባዕዳዊ ኣገዛዝእ ተወጊዱ፣ ብሃገራዊ ህዝባዊ ናይ ናጽነት ሥልጣን ምስ ተተክኤ፣ ካብ ሥራሕ ምምህርና ናብ ሥራሕ ምም ሕዳር ተመሓላፊፎም ሃገራዊ ግቡእም ንኪፍጽሙ ዕድ ል ረኺቦም ሰለ እተመርጹ፣ በዚ ሓላፍነት'ዚ ካብ ደረጃ ናብ ደረጃ ክብ እናበሉ፣ ኣብ ዝለዓለ ሥልጣን ኪበጽሑ ክኢሎም ኢዮም ።

ንመምሃሪ ዚኾኑ መጻሕፍቲ ትግርኛ

ድሕሪ ብዙሕ ድኻምን ጸዕርን ብሓደ ምሁር ወዲ ሃገር እተዳለወ ንእስ ዝበለ ንመምሃሪ ዚኾውን መጽ ሓፍ ትግርኛ ንመጀመሪያ ጊዜ ተረኽቦ እሞ እቲ ዝነ በረ ጸገም ኣመሃህራ ብመጠኑ ተፋኽቡ ።

ከምኡ እውን መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ነቲ ኣብቲ «ናይ ኤርትራ ሰሙናዊ ጋዜጣ» ተባሂሉ ዚጽዋዕ ዝነበረ ኣብ ሰሙን ሓንሳእ ዚወጽእ ዝነበረ ጋዜጣ፣ ብበበይኖም መምህራንን ምሁራንን ዚወጽእ ዝነበረ ዛንታታትን ዝናታታትን ያታታትን ቁውም ነገር ዝሓዘለ ጽውጽዎቻትን ኣብ ሓደ ጠርኒፎም፣ ብ ዙሕ ካልእ ናይ ገዛእ ርእሶም ድርሰታትን ፈጠራታትን

ሐዊሶም ሐይ « ሓጺር መጽሐፍ ንባብ ብትግርኛ እር ብዓን እርባዕተን ዛንታ » ዚብል እርእሱቲ ዝሓዘ መጽሐፍ ኣሕጋቲኖም ኣባርኩቱ « እዚ መጽሐፍ'ዚ እቲ ንመጀመርያ እዋን ንመምሃሪ ኪኸውን ተባሂሉ እተቐረበ ክነሱ፡ ክሳዕ ለመሂ በዚ ዓይነት ተቡግሶ'ዚ ብጸዕሪ ተዳልዩ ተሓቲሙ ዝወጽኤ ዚወዳደሮ መጽሐፍ ዘያረኸበ ብምዃን፡ ናይ'ቶም ዓሚቕ ትሕዝቶ ዝነበሮ ጽሑፋት ደሪሶም፡ ናይ ካልኦት ምዑራት በበያት ራጠራታትን ድርሰታትን ኣብ ሓይ ጠርጊሮም ብብዙሕ ጸዕርን ድኻምን ዘሕተምም ምዑር መምህር ይሰሃቕ ተወልዶ መድህን ዕብዮትን ልቦናን ዓሚቕ ፍልጠትን ምስ ክር ኮይኑ ተሪፉ ኣሎ።

ኣብ መላእ ሃገር ካብ ዘለዎ ዓድታት መመሊሱን ንክፍሊ ትምህርቲን ንወረዳውን ኣውራጃውን ምምሕዳራት እናሓተታ ኣብያተ ትምህርቲ ኪኸፍቱሉን ለመና። በዚ ከኣ እቲ እዋናዊ ዝነበረ እንግሊዛዊ ምምሕዳር፡ ቡቲ ናይ'ቲ ህዘበ ናፍቕት ትምህርቲ ተገሪመን ተሓጎሱን።

ክሳዕ ነቶም ሰበኸ-ሳግም ዝኾኑ ክፍሊ ህዘበ ሃገር ከይተረፈ ኣብያተ ትምህርቲ ብኸመዶ ዝበለ መልክዕ ኪበጽሖም ከም ዚኸእል መጽናዕቲ ተገሩ መደብ ተዳለወ።

ኣብ ርእሲ'ዚ ኸኣ ኣብ መጀመርያ ወርሐ ሓምሌ ፲፱፻፵፱ ዓ-ም-ፈ- ኩለን ኣብያተ ትምህርቲ ብናይ ገዛእ ርእሰን ሃገራዊ ቋንቋ ምምሃር ምእንቲ ኪኸእላ፡ ብፍላይ ከኣ እቲ ትግርኛ ዚሃረብ ክፍሊ ህዘቢ ብምሉኡ ዚሰዕዕ ሓይ ዓይነት ትግርኛ ኪሥራዕ ከም ዘድሊ ብምግንዛብ፡ ኮሎም ዓበይቲ ዓድን ፈላግቶን ምዑራትን ቤተ ክህነትን መንኲሳትን መምህራንን ዘለዉዎ ንበይቲ ዋዕላታት ከም ዚግበር ተገብረ።

አብቲ ዋዕላታት ፊደላት ትግርኛ ስለ ዝበዘሉ ይጉደሉ ዚብል ክርክር ተላሂሉ ብዙሕ አክራጺናን እካቲዑን ኬብቅዕ፣ አብ መወዳእታ ግን ብፍላይ ናይ ግዕዝ ምሁራትን ቤተ ክህነትን ካልኣት ዓበይትን ምሁራትን ዠሉም ፊደላትና ነፍቶም ትርጉም ዘለዎም ስለ ዝኾኑ ኪገድሉ አይከኣልን ኢዩ ብግለት ስለ ዘረድኡ፣ ንእዋኑ ፊደላትና ከም ዘለውዎ ኪቐጽሉ ሰምምዕ ተገብረ ።

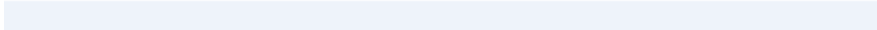
ሀ፡ ሐ፡ ኀ፡ አ፡ ዐ፡ ግን ራብዕ ድምጺም ገዲ ፎም ግዕዛዊ ድምጺም ኪሕዙ ተወሰኑ ። ንመረድኢ፣ እቲ በርሄ ተባሂሉ ዚጽሓፍ ዝነበረ፣ በርሀ፣ እቲ ተኪ ኤ ተባሂሉ ዚጽሓፍ ዝነበረ ከአ ተኪአ ኮይኑ ከም ዚእረም ተገብረ ።

ዠሉም እቶም በብእዋኛም ብዘገርም ፍጥነት እና ተሓተሙ ዚቐልቀሉ ዝነበሩ ንመምሃሪ ዚኾኑ መጻሕፍቲ ተግርኛን እቲ « ናይ ኤርትራ ሰሙናዊ ጋዜጣ » ተባሂሉ ዚጽዋዕ ዝነበረ ጋዜጣን ካልኣት ጽሑፋትን ከአ በዚ መልክዕ'ዚ እናተጻሕፉ ተዳለዉ ።

ምስ እዚ ተቃሓሒዙ ከአ አዝኖን ብዙሓት እኳ እንተዘይኮና ብመጠኑ ብርኩታት አብያተ ትምህርቲ አብ ዓድታትን ቋሽታትን ከተግታትን ብጽቡቕ ድሌት ህዝቢ ይህነጸ ነበራ ። እተን ብጭታን፣ ብብቕዕ ዘይኮነ አገባብን ተሃሂጸን ዝነበሩ አብያተ ትምህርቲ እውን ከም ዚዕረፉን ዚመሓዩኻን ተገብረ ።

ንመረድኢ፣ ብ ፲፱፻፵፱ ዓ-ም- ፈ- ካብ'ተን አብ መላእ ኤርትራ ተኸፊተን ዝነበሩ ፶፬ አብያተ ትምህርቲ፣ ብጽቡቕ ፍቓድ ህዝበንን፣ ብትእዛዝ ክፍሊ ትምህርቲን ተዓርኖን፣ ብግቡእ፣ መልክዕ ቤት ትምህርቲ፣ ከም ዚህልወን ተገብረ ።

እቶም ምሩጻት መምህራን ብቕኑዕ አመራርሓ መምህር ይሰሃቅ ተወልደመድህንን ሓገዝቶምን፣ ንአጻሓሕፋ ትግርኛ ዚሕግዙ ብምድግጋም ከአ ዚጸሓፉ ነጥብታት ብበምዚ ዚሰዕብ ከም ዚዝውተሩ ገበሩ ።

፩ - እቲ ኣብ ድሕሪ ነፍሲ ወከፍ ቃል ዚጸሓፍ ዝነበረ ክልተ ነጥቢ (፡) ኪተርፍ፤

፪ - እቲ ድርብ ሠረዝ (፤) ዚብሃል ዝነበረ ተሪፉ ብነጻላ ሠረዝ ጥራይ ኪትካእ፤

፫ - ኣብ ክንዲ ነጻላ ሠረዝ ከኣ ክልተ ነጥቢ (፡) ኪዝውተር፤

፬ - ኣብ ክንዲ እቲ ናይ ላቲን ምልክት ሕቶ (ፓ) ሰለስተ ነጥቢ ማለት (፡) ኪዝውተር፤

፭ - ናይ ኣጋንኖ ምልክት (!) ኪኸውን፤

፮ - ናይ ምሉእ ሓሳብ መዕጻዊ ከኣ ኣርባዕተ ነጥቢ ማለት (።) ኪኸውን ተሰማምዑን ወሰኑን ። ብዘይካ'ዚ እውን፤

፯ - ቃል፤

፰ - ሙሉእ ሓሳብ (ንግረፍተ ነገር)

፱ - ቴማ (ንሓጺር ድርሰት ወይ ከኣ ምህዞ)

፲ - ንኣብነት ወይ ከኣ መረድኢ ዚብሃሉ ቃላት ከኣ (ንምሳሌ)

ወዘተ - - - - ዝእመስሉ ቃላት ልሙዳትን ብተደጋጋሚ ከኣ ዚጸሓፉን ሰለ ዝሾኑ በዚ መልክዕ'ዚ ኪዝውተሩ ተወሲኑ ኬብቅዕ፤ ኣብ ክንዲ ተመለሰ ዚብሃል ከኣ ኣብ ሓድሽ መስመር ጸሓፍ ከም ዚብሃል ገበሩ።
ኣብ ኣተሓራርማን፣ ናይ መንፍጻትን ሰንፍናን ትምህርቲ ዚሕብር ነጥቢ ኣወሃህባን ድማ

ሀ - ንኣወሃህባ ወይ ከኣ ኣጸዋውዓ ኣርእስቲ፡

፩ - ጽቡቕ ጽሕፈት (ጽባቕ ጽሕፈት)

፪ - እተባህለ

፫ - መላመዲ

፬ - እተቐድሐ ወይ ከኣ ቅዳሕ

፭ - ምእራም ጌጋ

፮ - እሩም

ለ - ንኣወሃህባ ነጥቢ ከኣ፤

፩- ጌና ፡ ፈጺሙ ምምሕያሽ ንዘየርአየ

፪- ደሓን ፡ ካብ ፩ ነጥቢ ንታሕቲ ንዘረኸበ

፫- ጽቡቕ ፡ ክሳብ ፮ ነጥቢ ንዘረኸበ

፬- ንኡድ ፡ ክሳብ ፲ ነጥቢ ንዘረኸበ

እተባህሉ ቃላት ኪኾኑ ተመሪጾም ኣብ ግብሪ ከም
ዚውዕሉ ተገብረ ።

ኣብ ርእሲ እዚ ነቲ ኸኣ ንትምህርቲ ምውሰዋስ
ኣካላትን ካልእ ዓይነት ጸወታን ዚዘውተሩ ቢብዓይነ
ቶም ሓደስትን ዝውቱራትን ቃላት መሪጾም ኬጽንዑ
ከለዉ ብፍላይ ግን ንምውሰዋስ ኣግላተን ታዕሊምን
ዚኾኑ እዞም ኣብ ታሕቲ ተዘርዚሮም ዘለዉ ምሕጻራ
ቃላት ፈጠሩ ። እቲ ዘገርም ፡ ነዞም ቃላት እዚኡቶም
ዝመሃዞምን ዝፈጠሮምን ክፍሊ ህዝቢ ከይተፈልጠ ፡
ታሪኾም ከይተጻሕፈ ፡ ብህዝቢ ተለሚዶም ኣብ ግብሪ
ውዲሎም ምርኣይ ኢዩ ።

ኣብ ክንዲ ንቕድሚት ኪድ	ሚት ኪድ
ኣብ ክንዲ ንድሕሪት ተመለስ	ሪት ለስ
ኣብ ክንዲ ንየማን ዙር	ማን ዙር
ኣብ ክንዲ ንጸጋም ዙር	ጋም ዙር
ኣብ ክንዲ ንጸጋም ርኤ	ጋም ፊት
ኣብ ክንዲ ንየማን ርኤ	ማን ፊት
ኣብ ክንዲ ኢድ ንላዕሊ ኣብል	ኢድ ሰፍ
ኣብ ክንዲ ኢድ በጥ ኣብል	ኢድ በጥ
ኣብ ክንዲ ኣእዳውካ ኣውርድ	ኢድ ለጥ

ወዘተረፈ ዝእመሰሉ ቃላት ፈጠሮም ኪውስኑን ኪጽን
ዑን ከለዉ ፡ ብዝከኣል መጠን ነቲ ተመሃራይን መጻም
ህርን ፈሊጡ ከም ዘጽንዖም ስለ እተገብረ ከም ሃገራ
ውያን ልሙዳት ቃላት ኮይኖም ክሳብ ዚፍለጡ ኮነ ።

ኣብ ርእሲ'ዚ እውን
ዕረፍቲ
ሰጥ በል
ሰጥሚ ኣመልክት

ጉያ አመልክት
 ሓደ (ሓደ ስጉሚ አበርቲዕካ ውቓዕ)
 ክልተ (ክልተ ስጉሚ አበርቲዕካ ውቓዕ)
 ወዘተረፈ - - - ዝአመሰሉ ቃላት ትግርኛ ተፈጥሩ።

በዚ ኸምዚ ዝበለ ምኽንያታት ከአ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ኮነ እቶም ቅኑዓትን ትጉሃትን ሓገዝቶም፡ ከምኡ እውን እቶም ከም ሓዋርያት ዚምሰሉ መምህራን ተሞግሱን ተሓገሱን። በህዝቢ ሃገሮም ከአ ተመረቁ።

ብፍላይ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን፡ ሀዝቢ ሃገሮም ካብ ጸልማት ድንቁርና ናጻ ወጺኡ ብትምህርቲ በሲሉ፡ መሬት ሃገሩ ኬልምዕ፡ አብ ልዕሊ ባሕሪ ሃገሩ ኪሰፍፍ፡ አብ ሰማይ ዓዳ ኪነፍር፡ ብጥበብን ፍልጠትን ዓምቢቡ ኪሥልጥን፡ ብሃብቲ ኪቐሰን፡ ብጥዕና ኪድልድል፡ ብልቢ ይምነዩን ሃረር ከአ ይብሉን ነበሩ እሞ፡ እቶም ብቐረባ ዝፈልጥዎም ሰባት ኪምስክሩሎም ክለጩ፡ “አብ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ዝነበረ ሃገራዊ ፍቕሪ ዓቕን ዮብሉን” ይብሉ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ነቲ ንመጀመርያ ጊዜ ብ፲፱፻፵፫ ዓ-ም-ፊ- ብመልክዕ መጽሓፍ ተሓቲሙ፡ ንቋንቋ ትግርኛ መምሃሪ ኪኸውን ተመሪጹ ናብ ግብሪ ዝወግለ «ሓጺር መጽሓፍ ንባብ ብትግርኛ» እተባህለ መጽሓፍም መቐድም ኪጽሕፉሉ ክለጩ፡

“እዚ መጽሓፍ ንባብ’ዚ፡ ንተመሃሮ ዜሓገሱ፡ ከም ዓቕሚ እእምሮእም ኬስተውዕልዎ ብዚኸእሉ እጻሓሕፋ ኢዩ ተጻሒፋ ዘሎ። አብኡ ንሳቶም ሓጺር ጽውጽዎይ፡ ዛንታታት፡ መዝሙር፡ ምስላታት፡ ካልእ ነገር’ውን ኬንብቡ ኢዮም። ስለ’ዚ መምህራን እብ’ቲ ዛንታታት ንተመሃሮእም ዋቕምን ትምህርትን አለዎ እሞ መታን ፈተውቲ ምህሮ፡ ዓየይትን ንሱሓትን ኪኸኑ ኬነቐቐሎም ተስፋ እናገበርኩ ንመግላ ይግበሮ ኢላ እምርቕ አሎኹ” ይብሉ።

እዚ ማለቶም ከአ በቲ ሓደ ወገን ህዝቢ ሃገርም ብምሉኡ ጥቕሚ ትምህርቲ ፈሊጡ ኪምሃርን ኪፈልጥን ብልቢ ጸሎትን ምርቕን ከም ዘየቋርጹ ብምግላጽ ስምዒታዊ ትምኒቶም ንምርዳእ ኪኸውን ክሎ፡ በቲ ካልእይ ወገን ከአ ህዝቢ እናተማህረን እናፈለጠን ምስ ከደ ካብ'ዚ ናቶም እተማሓየሽ ካልእ መጽሓፍ ትግርኛ ከም ዚጽሕፍ ዝርአዮም ዘነበሪ ትምኒታዊ ብፍህ ተስፋ ንምግላጽ ነበረ።

ቀዳማይ መጽሓፍ ቍጽሪ ብቋንቋ ትግርኛ

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ነቲ ብ ፲፱፻፵፬ ዓ-ም-ፈ- « መባእታ ቍጽሪ ብትግርኛ » ብዚብል ኣርእስቲ ኣሕቲሞም ዘውጽእዎ መእተዊ ኪጽሕፉሉ ከለዉ “ እዚ መባእታ ቍጽሪ'ዚ መምህር ንተመሃሮኡ ካብ ቀዳማይ ክፍሊ ክሳብ ራብዓይ ክፍሊ ቍጽሪ ኪምህር ከሎ ሓጋዚኡ ኣዩ። ስለ'ዚ መምህር በዚ መጽሓፍ'ዚ እናተሓገዘን፡ ከም ፍልጠቱ ደማ ካብ ርእሱ እናወሰኸን ኣጽርዩ ትምህርቲ ቍጽሪ ንተመሃሮኡ ኪገልጸሎም በዓል ምሉእ ተስፋ ኢዩ ” ዚብል ናይ ወላዲ ለበዋ ከም ዝጀመርዎ፡ እዚ መጽሓፍ'ዚ ብትግሃትን ድሌትን ከምህ ብዘይብል ቆራጽነትን በቶም ቀዳሞት መምህራን ንመጀመርያ እዋን ኣብ ተግባር ውዒሉ ንህዝቢ ሃገር ምስ ትምህርቲ ቍጽሪ ዘላለዩ ኪኸውን ከእሰ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብዙሕ ሓደስትን ነባራትን ቃላት እናፈጠሩ ምስ ትምህርቲ ቍጽሪ ከም ዚሰማምዑ ንምግባር ተጋዲሎምን ደኺሞምን ኢዮም። ንመረድኢ፡

- ኣብ ከንዲ ሜተር ሜ- ዚብል ምሕጻራ-ቃል
- ኣብ ከንዲ ግራም ግ- ዚብል ምሕጻራ-ቃል
- ኣብ ከንዲ ሊተር ሊ- ዚብል ምሕጻራ-ቃል
- ወዘተረፈ - - - - ኪፈጥሩ ከሰዉ፡ እዚ ዚሰቅብ ኣገባብ ኣጸሓሕፋ እውን ፈጠርዎ ኢዮም።

ዕሽሪት ሜተር	ዕ- ሜ-
ሚእታዊት ሜተር	ሚት/ሜ-
ሽሓዊት ሜተር	ሽት/ሜ-
ዓሰርተ ሜተር	ዓ- ሜ-
ሚእቲ ሜተር	ሚ- ሜ-
ሽሕ ሜተር	ሽ- ሜ-
እልፊ ሜተር	እ- ሜ-

ከምኡ እውን አብ ክንዲ ፕሮግራም ፡ መደብ ኪብሃል ከም ዚግባእ በዚ መጽሓፍ'ዚን ብአስተምህሮታትን መሃሩ ።

ንእርባዕተ ተግባራት ቁጽሪ ድማ ምድማር ፡ ምጉ ዳል ፡ ምርባሕ ፡ ምምቃል ፡ ዚብል ቅኑዕ ስም ኪህቡዎ ም ከለዉ ፡ ንዚሮ ድማ ካብ'ቲ « ባዶሽ እንቱሽ » ዚብል ባህላዊ ጸወታ ሃገርና ቃል ወሲዶም « ባዶ » ቦልዎ ። ሓድሓዶ ካብ'ቶም ሽቡ ዝነበሩ ቀዳሞት መምህራንን ፈላግትን ግን “ የልቦን አብ ክንዲ ባዶ ፡ ዘየልቦ ወይ ከአ አልቦ እንተ ዚብሃል ይቦልጽ ” ብማለት ሓሳብ አቕሪቦም ነበሩ ። ሽሕ'ኳ እቲ አቕሪቦ መምህር ዝነበሩ ቃላት ቅኑዕ አባሃህላን ትርጉምን ዝሓዘ እንተ ነበረ ፡ በብጭሩብ እቲ ባዶ ዚብሃል ቃል ብዘ

አብ'ዚ አብ ላዕሊ ዘሎ ስእሊ እቶም ብ [፲፱፻፵፯] ዓ-ም-
ፈ- እተመረቐ ሓደስቲ መምህራንን ሰቲ እዋን'ቲ አብ
መላእ ኤርትራ ዝነበሩን ይርእዩ ።

አብ ማእከል መምህር ይስሃቅ ተወልዶመድህን ፣ መ
ጀር ክነሱቶን ስኔል ፣ መምህር አሰፍሃ ካሕሳይ ፣ ከምኡ
እውን ሸሽ ዑስማን ፣ ይርእዩ ።

ያዳ እናተለምደን እናተዘውተረን ከደ እሞ ግቡእ ስሙ
ባዶ ኮይኑ ተሪፉ አሎ ። ብዝተረፈ ግን ሓድሓደ መም
ህራን ብዘዋልዑ ወይ ከአ ብአልዎ ሥራሕ ጀሚሮም
ምንባሮም ዚርሳዕ አይኮነን ።

አብ ርእሲ'ዚ ከአ መላመዲ ፣ ሰሌዳ ምርባሕ ፣
ግድል ፣ አርባሒ ፣ መቓሊ ፣ ብጽሒት ፣ ተረፍ ፣ ይኸ

ውን ፣ ጉዚ ፣ ፍርቂ ፣ ሲሶ ፣ ርብዲ ፣ ሕምሲት ፣ ስድሲት ፣
ወለድ ፣ ሕጊ ወለድ ፣ አገባብ ወለድ ፣ ቅብሊት ፣ ልቓ
ሕ ፣ ፈኮስ ሕጊ ጉዚ ፣ ስርዓታዊ ጉዚ ፣ ዕሽራዊ ጉዚ ፣
ሕጊ ምልውዋጥ ጉዚ ፣ ሕውስዋስ ተግባራት ፣ ፍታሕ ፣
ወዘተረፈ - - - - - ዚበሃሉ ቃላትን ፣ ነጥብታትን ፣
ሕግታትን ፣ ሕንፃታትን ፈጢሮም አብ'ቲ መጽሓፍም
ብምብርካት ንህዝቢ ሃገሮም ብቋንቋኡ መሃርዎ ።

ብዘይካ'ዚ እውን ስፍራ ንውሓት ወይ ከአ ስፍራ
ክብደት ብብመልክዑ ስም እናሃቡ ስርዑ ። አጻሓሕፋ
እም ከአ ከምዚ ዚሰዕብ ሰርዕዎ ።

ዓሰርተ ግራም	ዓ-	ግ-
ሚእቲ ግራም	ሚ-	ግ-
ሸሕ ግራም	ሸ-	ግ-
እልፊ ግራም	እ-	ግ-
ሊተር (አቦስንቲ)		ሊ-
ዓሰርተ ሊተር	ዓ-	ሊ-
ሚእቲ ሊተር	ሚ-	ሊ-
ሸሕ ሊተር	ሸ-	ሊ-
ዕስሪት ሊተር	ዕሰ-	ሊ-

ሚእታዊት ሊተር
ሽሐዊት ሊተር

ሚት- ሊ-
ሽት- ሊ-

ወዘተረፈ ነበረ ። በዘይካዝ እውን ምምዕርራይ፣ ምል ምማድ፣ ስፍራ ግራት፣ ስፍራ ግዝሬ ማለት ሾሊዩም፣ ዚብሃሉ ቃላት ጀሚትሪ ኪፈጥሩ ከለዉ፣ ብተወላኺ በአ አብ ትምህርቲ ቁጽርን ጀሚትርን ዚዘውተሩ ትኹል ሕንጻጽ፣ ጋድም ሕንጻጽ፣ ለዋይ ሕንጻጽ፣ ቁናን ሕንጻጽ፣ ስብርባር ሕንጻጽ፣ ማዕረማዕረ ሕንጻጽ፣ ቅኑዕ ርቡዕ ኩርናዕ፣ በሊሕ ኩርናዕ፣ ጉዲም ኩርናዕ፣ ዘምባል ኩርናዕ፣ ስሉስ ኩርናዕ፣ ሕላላዊ ስሉስ ኩርናዕ፣ ጋዞ ስሉስ ኩርናዕ፣ ቅኑዕ ስሉስ ኩርናዕ፣ ጉዲም ስሉስ ኩርናዕ፣ በሊሕ ስሉስ ኩርናዕ፣ ትርብሚት፣ ዘምባል ርቡዕ ኩርናዕ፣ ሮምበይይ፣ ትራፕጽዮ፣ ክቢ፣ ዓንኬል፣ ሰንጣቹት፣ ጨራ፣ ብዙሕ ኃኖ፣ ስፍሐት፣ ዙርያ፣ ኮቦሮ መሰል፣ ኪዩብ፣ ጨርሒ መሰል፣ መጉሕ መሰል፣ አጉዶ መሰል፣ ዝአመሰሉ ቃላት ብሰእሊ ጌሮም እናአረደኡ አበርኮቱ ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን በዚ መባእታ ቁጽሪ እተባህለ መጽሐፎም አቢሉም ንህዝብን ተመሃሮን ሃገሮም ምስ ዓለምላካዊ ትምህርቲ ቁጽሪ ከላል ይዎ ከለዉ፣ እቲ ካብ አቦታትናን አበሓጎታትናን እኛ ተወራረሰ ዚምሓላለፍ ዝነበረ ሃገራዊ መስፈራትን ዓቕናትን ዜሕብን ምዃኑ ምእንቲ ኪፍለጥን ምእንቲ ኪይርሳዕን ኢሎም ብኸምዚ ዝሰዕብ ጽሑፎምዎ አለዉ ።

- ፩- ምዕሮ
- ፪- ስልስቶ (ሲሶ ጽዋዕ)
- ፫- ክፋሎ (ፍርቂ ጽዋዕ)
- ፬- ሰለስተ ምሰ
- ፭- ካዕቦ (አርባዕተ ጽዋዕ)
- ፮- ካዕቦ ጽዋዕ (፮ ምሰ)
- ፯- ካዕቦ ምዕሮ (፮ ምሰ)

- ፳- ንፍቂ ጽዋዕ ጐደል (፯ ምሰ)
- ፳፱- ንፍቂ (፯ እንቀፃ)
- ፴- ንፍቂ ጽዋዕ (፱ ምሰ)
- ፴፩- ንፍቂ ምዕሮ (፲ ጽዋዕ)
- ፲፱- መሰለስ ጽዋዕ ጐደል (፲፱ እንቅፃ)
- ፲፫- መሰለስ (፲፱ ምሰ)
- ፲፬- መሰለስን ጽዋዕን (፲፫ ምሰ)
- ፲፭- መሰለስን ምዕሮን (፲፬ ምሰ)
- ፲፮- ገበታ ጽዋዕ ጐደል (፲፮ ምሰ)
- ፲፯- ገበታ (፲፮ ምሰ)
- ፲፰- እንፍቆቲ (ክልተ ገበታ)
- ፲፱- ሰለስተ ገበታ
- ፳- ያሒት (አርባዕተ ገበታ)
- ፳፩- ያሒትን ጽዋዕን ወዘተረፈ . . .
- ፳፪- ሓሙሽተ ገበታ
- ፳፫- መገጸ (ሹዱሽተ ገበታ)
- ፳፬- ሾብዓተ ገበታ
- ፳፭- እንተላም (ሾሞንተ ገበታ)
- ፳፮- እንተላምን ጽዋዕን ወዘተረፈ . . .

እ ጥ ቃ ል ሲ ይ ቅ ጽ ል

ከምዚ ኢሉ እጥ ናይ ምስፍሕፋሕ አብያተ ትምህርቲን፣ ቃልሲ ምጥፋእ ድንቁርናን፣ ምምልማል ብቛዓት መምህራንን እናቕጸል እንከሉ፣ እቶም ድሮ አብ አገልግሎት ዝነበሩ መምህራንን፣ ርእሰ መምህራንን፣ ቀንዲ ኢንስፐክተራትን በእ ምስ ካልኣት ፈላጣትን ሊቃውንትን ደቂ ሃገር እናተማሽሩ፣ ዋዕላታት እናገበሩ፣ እናተራዳድኡ፣ ብጋዜጣ ጌሮም ግጥምን መሳጢ ዓንቀጻትን ብምዝርጋሕ ንሀዝቢ እናመዓዱ ቃልሶም ይቕጽሉ ነበሩ። ብድሕሪ ብዙሕ ክርክርን ምዃይያጥን ድማ ሓደ “ንኩሉ ሀዝቢ ኪጥርንፍ ይኸእል ኢዩ” እተባህለ ሥሩዕ አገባብ ቋንቋ ትግርኛ ተወሰነ እሞ

እዞም እብ ታሕቲ ብዝርዝር ተገሊጾም ዘለዉ መጻሕፍቲ ተሓቲሞም ንኣብያተ ትምህርትን ንመምህራንን ተዓዲሉ ። ኣብ'ዞም ተጠቐሶም ዘለዉ መጻሕፍቲ ተዘውቲኡ ዘሎ ቋንቋ ትግርኛ ቤቲ እተወሰነ ኣገባብ እተጸሕፈ ሓደ ኣከያይዳ ዘለዎ ነበረ ።

፩ - መደብ ትምህርቲ መዘከርታ ንኤርትራውያን መምህራን ፡ ብክፍሊ ትምህርቲ ፡ ብመጀር ኤች ክነሰቶን ስኔል እተጻለወ ።

፪ - ሓጺር ዛንታ ዓለም ንኣብያተ ትምህርቲ ኤርትራ ፡ ብ፲፱፻፵፪ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፫ - ሓጺር ንባብ ብትግርኛ ፵፬ ዛንታ ፡ ብመምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ፡ ብ፲፱፻፵፫ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፬ - መጽሓፍ ጀላግራፍ ብቋንቋ ትግርኛ ፡ ብመምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ፡ ብ፲፱፻፵፬ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፭ - መባእታ ቁጽሪ ብቋንቋ ትግርኛ ፡ ብመምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ፡ ብ፲፱፻፵፫ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፮ - መጽሓፍ ንባብ ኣስተዋጽኦ ፍልጠት ፡ ብመምህር ኣስፍሃ ካሕሣይ ፡ ብ፲፱፻፵፬ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፯ - ዛንታ ሕይወታውያን ፡ ብመምህር ኣስፍሃ ካሕሣይ ፡ ብ፲፱፻፵፬ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፰ - ናይ ፈደላትና ሓዲበ ለመሃህራን ምርመራን ፡ ብዶክቶር ኣባ ገብረኢያሱስ ኃይሉ ፡ ብ፲፱፻፵፬ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፱ - መደብ ፬ ዓመት መባእታ ትምህርቲ ፡ ንመምህራን ብክፍሊ ትምህርቲ ፡ ብ፲፱፻፵፯ ዓ-ም-ፈ- እተሓተመ ።

፲ - መጽሐፍ ንባብ ትግርኛ ንጀመርቲ፣ ብወልደአብ ወልደማርያም ።

፲፩ - ካብ ፍግረ መሬት ዚመጽእ ጉድኣት፣ ብወልደ አብ ወልደማርያም ።

፲፪ - መጽሐፍ ንባብን አስተዋጽኦ ፍልትጠን

ቤት ትምህርቲ ምድላው መምህራን

አብቲ መጀመርያ እዋናት እቶም ንምምህርና እተ መረጹ መንእሰያት፣ አገባብ አመሃህራ ዚሕብር ናይ ክልተ ሰሙን ትምህርቲ ጥራይ ኪወሃቦም ከሎ፣ ነቶም ብድሕሪሎም ቀጺሎም ተመሪጾም ንምምህርና እተመ ዝገቡ መንእሰያት ግን ናይ ሰለስተ ሰሙን ትምህርቲ ከም ዚወሃቦም ተገብረ ። ቀጺሎ እውን እቲ ዚወሃብ ትምህርቲ ንኣደ ወርሒ ከም ዚኸውን ተመደበ ።

አብ ርእሲ እዚ ኮሎ ኸአ እቶም ሓደስቲ ንምም ህርና እተመርጹ መንእሰያትን እቶም ቅድሚኣም አብ አገልግሎት ዝነበሩ መምህራንን ብጊዜ ዕረፍቶም አኼ ባታት እናገበሩ ይከራኸሩን ይመያዩጡን ነበሩ ። በዚ ኸአ ትምህርታዊ ዕብዩቶም ካብ መዓልቲ ናብ መዓልቲ ይዕምብብ ነበረ ።

እዞም ሕጹያት መምህራን ዝኾኑ መንእሰያት እዚ አቶም፣ ናይቶም አብ ከተማ አሥመራ ተመዲቦም ድሮ አብ አገልግሎት ዝነበሩ መምህራን አብነት ተኸ ቲሎም፣ አብ'ቲ ብሓድሓደ እንግሊዛውያን መኮንና ትን ወታሃደራትን ዚምራሕ ዝነበረ ሃሸታዊ አብያተ ትምህርቲ፣ ማለት ኢንስቲትዩትስ፣ እናኸዱ ብምምዝ ጋብ እናተማህሩ ንናይ ቋንቋ እንግሊዝን ቁጽርን ፍል ጠቶም ብትግሃትን ጸዕርን አኻዕበትዎ ።

አብ ናይ ፲፱፻፵፮ ዓ-ም-ፈ- ዓመት ትምህርቲ ፲፪ መንእሰያት ክርስቲያን ፎ ከአ መንእሰያት አሰላም ንምምህርና ተመዝጊቦም «ሓጺር ትምህርቲ ምድላው ምምህርና» ይወሃቡ ነበሩ።

አብ ወርሒ ጥቅምቲ ፲፱፻፵፮ ዓ-ም-ፈ- ግን አብዚ ሃገር'ዚ ንመጀመርያ እዋን ሓደ ስሩዕ «ቤት ትምህርቲ ምድላው መምህራን አሥመራ» ብዚብል አብ አሥመራ ተኸፊቱ ተመሥረተ። ልክዕ በዚ ዓመት'ዚ መጀር ክነሰቶን ስኔል ብቋንቋታት ትግርኛን እንግሊዝን ዓረ ብን እተዳለወ ንመምህራን አብ አመሃህራ ዚሕብሮ ምን ዚሕግዞምን መጽሓፍ አሕቴሞም ዘርግሑ እዋ ዓቢ ሓገዘ ኮነ። እቶም ንምምህርና ዚዳለዉ ዝነበሩ መንእሰያት መምህራን'ውን ፈቐዶ አብያተ ትምህርቲ እናኸዱ ምልምማድ አመሃህራ ኪገብሩ አዝዩ ባህ ይብሎም ነበረ።

ቤት ትምህርቲ አዋልድ

ሽሕ እኳ ህዝቢ ንመጀመርያ እዋን “ደቅና ናብ ቤት ትምህርቲ ከኒሻ አይንሰድድን። አዋልድና ድማ ነጻላኡን ቀንጢጠን ወይ ከአ ደርብዮን ካብ ቤት ነይ ወጽእን። አብ ከምዚ ዝበለ ካብ ልምድን ባህልን ሃገርና ዝረሓቐ ጠባይ አብ ዘለዎ ቤት ትምህርቲ ሽኡ አይንሰደንን” ብማለት ቁልጡፍ ተሳትፎ እንተ ዘየር አየ፣ መምህር ይስሃቕ ተወልደመድሀን ካብ ቤተ ክህ ናት መምህራን ኮይኖም ዘገልግሎ ምሁራት እናለመኑን እናደለዩን፣ ናብ አገልግሎት ምምህርና ተመዝጊቦም አብ'ዚ ቅኑዕ ዕላማ'ዚ ከም ዚሰለፉ ስለ ዝገበሩ፣ ቁጽሪ ተመሃሮ አዋልድ ካብ ዓመት ናብ ዓመት እናበርከተን እናወሰኸን ኪኸይድ ከኣለ።

አብቲ እዋን'ቲ አወዳት ጽርበት፣ ሕርሻ፣ ማእለማ፣ ምቕጥቃጥ ሓጺን፣ ምውሰዋስ አካላት፣ ጸወታ ማለት ምዝንጋዕ፣ መዝሙር፣ ወዘተረፈ ተማሂርም ብ

ናቶም ጥበብ ኩርሽ፣ ቀለም፣ መስመር፣ መቆመጥ ቀለም፣ መትሓዝ ስእሊ፣ ወዘተረፈ ኮም ዚሠርሑ ኪግ ሰር ከሎ፣ አዋልድ ከእ ብወገነን ምፍታል፣ ምጥላፍ፣ ምእላም፣ ሰፍየት ክዳን፣ ሰፊ፣ ምስራሕ መግቢ ወዘተ ረፈ ከም ዚመሃራ ስለ እተገብረ፣ ብጥልፊ እናገበራ ብዙሕ ጽቡቕ ክዳውንቲ ዓራት (እንሶላ)፣ መተርእስ ወዘተረፈ የዳልዋ ነበራግም እዚ ኸምዚ ዝበለ አቕራቢት በብዓመቱ ነናብ ቤት ትምህርተን እናተሸጠ ዓቢ እቶት ከም ዚህብ ኮይኑ ይርከብ ነበረ።

በዚ መሠረት'ዚ ኸአ አዋልድ ናብ ቤት ትምህርቲ እናመጽእ ኪምዘገባ ወሓዛ። ቁጽረን ከእ በብቕፍ ፍብ ማለት በብመጠኑ እናበርከቱ ከደ። እዚ አዘዩ ዘድንቕ ትምህርታዊ ዓወት ነበረ።

አብ'ቲ መጀመርያ አዋናት እተን አዝዮን ውሑዳት ዝነበራ አዋልድ ተመሃሮ፣ ነጻላኡን ከየውደቓ አብ መንጎ አወዳት ተሓዊሰን ኢዮን ዚመሃራ ዝነበራ።

ደሓር ግን ማለት ብ ፲፱፻፵፱ ዓ-ም- ፈ- አብ አሥመራ ሓደ « ቤት ትምህርቲ አዋልድ አሥመራ » ዚብሃል ተኸፍተ። ቀጺሉ ከእ ክልተ ኻልእት አብያተ ትምህርቲ አዋልድ አብ መታሕት ብፍላይ ንተመሃሮ አሰላም ተኸፍታ። በዚ ከምዚ ዝበለ አመራርሓ ደማ ክሳዕ ፲፱፻፵፭ ዓ-ም- ፈ- ፲ ደቂ እንስትዮ መምህራን አብ ምምህርና ተመዘገቡን፣ ናብ'ዚ ቅኑዕ ዕላማ'ዚ ከገልግላ ምስ ደቂ ተባዕትዮ አሕዋተን ተሰሊፈን ሓበራ።

ኸማግለታት ወለዲ ተመሃሮ

ዝኾነ ይኹን ቤት ትምህርቲ፣ ንተመሃሮን ንአመሃህራን ከም ዚሰማማዕ ኮይኑ ምእንቲ ኪህነጽ፣ ከምኡ እውን ነቶም ተመሃሮን፣ ነቲ አተቐረበ ሓድሽ ቤት ትምህርትን፣ ዘድሊ ነገራት ንምቕራብን፣ ዘድሊ ካልእ

ተልእኮታት ንምፍጻምን፣ ሓሰፍቲ ኮይኖም ዘገልግሉ፣ እብ ርእሲኡ እውን ሥነ ሥርዓትን ኣኮይይዳን ተመሃሮ ዚዕዘቡ፣ ካልእ ዘድሊ ነገራት ዚከታተሉን እብ ነፍሲ ወከፍ ቤት ትምህርቲ ብህዝቢ ዚምረጹ « ሽማግሌታት ወለዲ ተመሃሮ » ኪምሥረቱ እቲ ቆይሙ ዝነበረ ክፍሊ ትምህርቲ ኣዘዘን ፈቐደን።

ነዚ ከምዚ ዝበለ ቅኑዕ እመራርሓ ኪህብ ዚኸእል ዓላማ ዝነበሮ ሓሳብ ከኣ መምህር ይሰሃቅ ተወልደመድህን ኮነ እቶም ካልኣት ኢንስፐርክተራትን ርእሰ መምህራንን ብልቢ ተቐበልዎ እሞ እቲ ዝቐመ « ሽማግሌ ወለዲ ተመሃሮ » ኣብ ነፍሲ ወከፍ ቤት ትምህርቲ ተመሥሪቱ ጥርኑፍን እሩምን ኮይኑ ብዓቢይ ኣሳልጦ ፍሬ ዕዮታቱ ኣርኣየ።

እቶም ሽማግሌታት ወይ ከኣ ኮሚቴ ነፍሲ ወከፍም ብኣርባዕተ ወይ ከኣ ሓሙሽተ ሰባት ኣባልነት እተሰርዑ ኪኾኑ ሽለጪ ብቀዳምነት ኪዕዘብዎን ኪሠርሕዎን ዝነበሮም ሓላፍነት ከኣ፡

- ሀ - ኣሠራርዓን ኣተሃናንጸን ቤት ትምህርቲ፡
- ለ - ንመምህራን ዚኾኑ ኣባይቲ ምቕራብ፡
- ሐ - ተመሃሮ ካብ ቤት ትምህርቲም ከይፍለዩ ማለት ከዮብኩፍ ምክትታል፡ ወዘተ - - - - - ከም ዝነበረ ተነግሮም።

እዚ ሽምዚ ዝኣመሰሉ ኣገልግሎት ከይተዓንቀፈ ንቐደማት ምእንቲ ኪሰጉም ደማ ንጭቃታት ዓድን ንምስሌነታትን ንኣማሓደርቲ ወረዳታትን ንኣማሓደርቲ ኣውራጃታትን ተሓባበርቲ ኮይኖም ኬገልግሉ ፍሉይ መንግሥታዊ ትእዛዝ ይመሓላለፈሎም ነበረ።

በዚ ሽምዚ ዝበለ ምድፍፋእ ዝኣክል ደማ ከሎም ምስሌነታትን ናይ ኣውራጃ ኣማሓደርትን ዓበይቲ ዓድን

ነናብ ዓደም ቤት ትምህርቲ ከም ዚኸፈት ንምግባር ተቐዳደሙ ። እዚ ከም'ዚ ዝበለ ጽቡቕ ተበግሶ ድማ ነቲ ትምህርታዊ ጸዕሪ ምስ ህዝቢ እናኣፋለጠ ዓቢ ደገፍ ኪኸውን ከኣለ ።

አብዚ ስእሊ'ዚ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ፈቐዶ ዓድታት እናዞሩ ምስ ሸማግለ ወለዲ ተመሃሮን፣ ምስ ምስሌኔታትን፣ ጭቃታትን ይራኸቡ ምንባርም ንርዳእ ። (አብ ማእከል መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ይርከቡ)

በዓል ምዕዳው ቤት ትምህርቲ

ነናቢ ወከፍ ቤት ትምህርቲ፡ በቶም ብሓቂ ንሃ ገራዊ አገልግሎት ተበጊሶም ዝነበሩ ትጉሃት መምህራንን ርእሰ መምህራንን እናተመርሐት፡ ብሸማግለታት

ወለዲ ከአ እናተሓገዙትን እናተክልዎትን ፣ አብ መወ ዳእታ ወርሓት ግንቦት ሰነ በዓል ምዕጻው ቤት ትም ሀርቲ ፡

፩ - ብኸትርእዮ ዚመስጥ ምንቅስቃስ (ምውስዋስ) አካላት

፪ - ብአዝዩ ጥዑም መሳጢ መዝሙራት

፫ - ብተዋስኦታት

፬ - ብናይ ግጥሚ መደረታት

፭ - ብብብዓይነቱ ፍረ ትምሀርቲ ምርኢታት

እናገበረት ንክረምታዊ ዕረፍቲ ትዕጾ ነበረት ። አብ'ዚ በዓል ሰነ ሥርዓት ምዕጻው ቤት ትምሀርቲ

ሀ - ሓለፍቲ ክፍሊ ትምሀርቲ

ለ - ናይ አውራጃን ወረዳን አማሓደርቲ

ሐ - ምስሌነታት ፡ ካህናት ፡ ወለዲ ፡ ከምኡ እውን ዓበይቲ ዓዲ ፡ ይዕደሙ ነበሩ እሞ እቲ በዓል አዝዩ ዘደንቕን ዘዳፋንቕን ኮይኑ ይርኤ ነበረ ።

አብ በዓል ምዕጻው ቤት ትምሀርቲ ርእሰ መምህ ሬን ፡ ምሩጻት ተመሃሮ ፡ ምስሌነታት ፡ አማሓደርቲ ፡ ዓበይቲ ዓዲ ፡ አዝዩ ልዙብ ዝኾነ መደረታትን ፡ ግጥም

ታትን ፡ የስምዑን የበርክቱን ስለ ዝነበሩ እዚ ነቶም ተመሃሮ ኮነ ነቶም ትጉሃት መምህራን ዓቢ ፍናን ይኸ ውን ነበረ ።

ከምኡ እውን ጥቕሚ ትምሀርቲ ዚምስክሩ ብተ መሃሮ እተገጥሙ ግጥምታት ብምሩጻት ተመሃሮ ኪን በቡ ከለዉ ፡ ዕልልታ አዲታትን ጨብጨባ ተዓዘብ ትን መቓልሕ ኪህብ ከሎ ፡ ካብ'ዚ ዝዓቢ ሓጎስ አይ

አብዚ ስእሊ'ዚ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብ
ኸመይ ዝበለ አገባብ ብልጫን ምስክር ትምህርትን ይዕ
ድሉ ምንባርም ንርዳእ ።

ነበረን እኖ እዚ እውን እቲ አዝዩ ብልሓት ምትብባዕ
ኮነ ።

እዚ እቲ ዘይርሳዕ ዚዝኸር ጠብላሕታ ቀዳሞት
መምህራንን ተመሃሮን ኮይኑ ተሪፉ ከም ዘሎ ገሃእ
ርእሰይ እምስክር ።

አብ መወዳእታ ድማ ነቶም ካብ ቀዳማይ ክፍሊ
ክሳዕ ራብዓይ ክፍሊ ዚምሃሩ ተመሃሮ ከከም መንፍዓ
ቶም ካብ ቀዳማይ ክሳዕ ሳልሳይ ብልጫ ይዕደል ።
እቲ ብልጫታት ከአ መጻሕፍቲ፣ ጥራዛት፣ ርባሳት፣
መስመራት፣ ከምኡ እውን ከምኡ ዝበለ ካልእ ንመም
ሃሪ ዚጠቅም ነገራት ኮይኑ ይዕደል ነበረ ።

ብድሕሪ'ዚ ኸአ ነቶም ንፋዓት ተመሃሮ ናይ ዓመት ፍሬ ትምህርቲ ወረቐት ምስክር ኪወሃቦም ከሎ፡ ነቶም ድኹማት ተመሃሮ ከአ ብዝመጽእ ዓመት ብርቲ ሶም ኪመሃሩ ዚሕብር ናይ ዝወደቐሉ ምስክር ፍሬ ጸዕሪ ይወሃቦም ነበረ። መምህር ይስሃቅ ተወልደመድ ሀን አብ ናይ ትምህርቲ አገልግሎት ዘመኖም፡ ካብ ከምዚ ዝበለ በዓል ተፈልዮም አይፈልጡን ነበሩ።

ማእከላይ ቤት ትምህርቲ

ዝኾነ ይኹን መባእታዊ ቤት ትምህርቲ አብ ዝኾነ ይኹን ቦታ ኪኸፈት ኪድለ ከሎ፡ መንግሥቲ፡ ማለት ክፍሊ ትምህርቲ፡ መምህራን፡ ቀለም፡ ርሳስ፡ ጥራዛት፡ ወረቐቐቲ፡ ብርዒ፡ መጻሕፍቲ፡ ጠረጴዛታት፡ ሰሌዳታት፡ ሰእሊ ዓለም፡ ኩርሻ፡ ወዘተረፈ - - - - ኪቐርብ ኪግደድ ከሎ፡ እታ ቤት ትምህርቲ ኪኸፈተላ እትሓትት ዓጺ ወይ ከአ ከተማ ድማ፡ ሽሕ'ኳ ብመልክዕ ወፈራ እተሠርሐ ይኹን፡ ቤት ትምህርቲ አብ ርእሲ ምቕራባ፡ መምህራን ዚነብሩሉ ገዛእውን ከተዳሉ ትግደድ ነበረት። እዚ መዝነት'ዚ ግን ነተን ክሳዕ ራብዓይ ክፍሊ ጥራይ ኪምህራ እተፈቐደለን አብያተ ትምህርቲ ጥራይ ዚምልከት ነበረ።

አብ አጋ መወዳእታ ናይ ፲፱፻፵፯ ዓ-ም-ፈ- እቶም ቀዳሞት ራብዓይ ክፍሊ ዝፈጸሙ ተመሃሮ ተመሪቑም ወረቐት ምስክር ፍሬ ትምህርቲ ተቐበሉ። ስለ'ዚ ሽሕ'ኳ ተመሃሮ ራብዓይ ክፍሊ ምስ ፈጸሙ ናብ ማእከላይ ቤት ትምህርቲ ብምእታው ትምህርቶም ኪቐጽሉ ናይ ግድን እንተነበረ ድሮ እተዳለወ ማእከላይ ቤት ትምህርትን፡ ብቐዓት መምህራንን ጌና አይነበሩን።

በዚ ኸምዚ ዝበለ ምኸንያታት ከአ ህዝቢ ብሽማ ግሌታቱን ምስሌነታቱን መምህራንን አቢሉ ማእከላይ ቤት ትምህርቲ ኪኸፈተሉ ለመን ። በዚ አርእስቲ'ዚ እውን በብዓይነቱ ዓንቀጸት እናተጸሕፈ አብ « ናይ ኤርትራ ሰሙናዊ ጋዜጣ » ይወጽእ ምንባሩ ይዘከር ። ከምኡ እውን ሓያሎ ካብ'ቶም ናይ'ቲ እዋን'ቲ ምሁራት ፡ አብ ጋዜጣ እናጸሓፉ አድላይነት ማእከላይ ቤት ትምህርቲ አዝዩ ህጹጽ ከም ዝነበረ ይገልጹ ነቡ ።

ከፍሊ ትምህርቲ ብወገኑ እውን ሓደ ማእከላይ ቤት ትምህርቲ ናይ ግድን ከም ዘድሊ አይስሓቶን እሞ ዘድሊ ምቅርራብ ይገብር ነበረ ። እንሆ ኸአ ነዞም ተመሃሮ እዚአቶም ዚኸውን ሓደ ማእከላይ ቤት ትምህርቲ አብ ቤት ጊዮርጊስ አሥመራ አብ ዛንታ እዛ ሃገር እዚአ ንመጀመርያ እዋን ፡ ብአዝዮም ውሑዳት ተመሃሮን መምህራንን ተኸፍተ ። ጸኒሑ እዚ ቤት ትምህርቲ'ዚ እቲ አዝዩ እተወረየን ቅልጡፍ ፍሬ ጸዕሪ ደማ ዘበርኩተን ቤት ትምህርቲ ኮይኑ ኪምስገን ዝኸ አለ ኮነ ።

ማእከላይ ቤት ትምህርቲ ቤት ጊዮርጊስ አሥመራ፡ ብእንግሊዛውያንን ደቀባትን መምህራን ተኸፊቱ ብአዝዩ ባህ ዘብል ድሌት ተመሃሮን መምህራንን ተዓብሊሉ ስለ ዝነበረ ፡ አብ አዝዩ ውሑድ እዋናት አብ ዝለዓለ ደረጃ ኪበጽሑ ከአለ ። ካብ'ዚ ቤት ትምህርቲ እዚ ተመሪቕም ዝወጽኡ ፡ መምህራን ፡ ናይ ምምሕዳር ሰብ ሥልጣን ፡ መሃንድሳት ፡ ሓካይም ፡ ኮይኖም ሃገራዊ ሓላፍነት ንምስካም ዝበቐዑ አዝዮም ብዙሓት ኢዮም ። ናይ'ዚ ቤት ትምህርቲ'ዚ ቀዳማይ ወደባት ርእሰ መምህር ከአ መምህር ሰሎሞን ተኸለ ኪኾኑ ተመሪጸም ኑቲ ሓላፍነት ተቐበልዎ ።

ፍ ሉ ይ ክ እ ለ ት ስ ነ ል ቦ ና

ሐደ እዋን አብ አሥመራ ፡ አብ ቤት ትምህርቲ ቅድስቲ ማርያም ፡ ናይ ማእከላይ ቤት ትምህርቲ መምህር ተመዲቦ እናሠራሕኩ ከሎኹ ፡ በቲ እዋን'ቲ አብ ዚ ክፍሊ ሃገር'ዚ ዝነበረ ዝለዓለ ወደባት በዓል ሥልጣን ፡ ብመምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን እናተመርሑ ነቲ ቤት ትምህርቲ እናዞረን ዘድሊ መግለጺ ከእ እናተዋህቦን ይዛወር ነበረ ። በዚ አጋጣሚ ጊዜ'ዚ ሐደ አብ አሥመራ እተፋለጥከዎ ምሁር አመሪካዊ ምሳይ ነበረ እዋ ብዛዕባ ናይ'ዞም ክልተ ደቀባት ትምህርትን ናይ ምምሕዳር ክእለትን ተመክሮን ዝፈልጦ ነገር እንተ ነበረ ተወከሰኒ ።

አነ ድማ “ ክልቲኦም ካብ ጊዜ ግዝእት ኢጣልያ ጀሚሮም አብ አሥመራ ዝነበሩ ፈላጣት ምጳኛም እንተ ዘይኮይኑ ፡ ካልእ ብዝርዝር ዝፈልጦ ነገር የብሉይን ” ብማለት አረዳእኩዎ ። እቲ አመሪካዊ ሽምግል ዝበለ በሊሕ ሰብ ኢዩ ዝነበረ እዋ “ አብ'ዚ እተወልደ ፡ ወዲ'ዚ ሃገር'ዚ ፡ ተፈጥሮ ዝዓደሎ ፍሉይ ፍልጠትን ብልህነትን አለዎ ። ነዚ ህዝቢ'ዚ ዝአክል ትምህርቲ ከስኪስካ ፡ ካብ ኤኮኖሚያዊ ጸገማት እንተ እተናግሮ አብ ዓለም ተወዳዳሪ ዘይብሉ ሥልጡን ህዝቢ ምኻን ነይሩ ” ምስ በለኒ ፡ ብፍላይ አብ ልዕሊ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህንን ፡ አብ ኤርትራ ዝነበሩ ርእሰ መምህራንን መምህራንን ዝነበሮ ግምታዊ አረአእያ ልዕሊ ነሉ ምጳኛኑ አብሪሁ ገለጸለይ ።

ናይ'ዚ ወዲ ወጻኢ አበሃህላን አገላልጸን « ናእዳ » ጥራይ ፡ ማለት እቲ አቦታትና «ውዳሴ ከንቱ» ዚብልዎ ከም ዘይነበረ ፈሊጦ ወይ ከእ ተረዲኡ ብሓብን ምስ መመኹዎ ከእ ካብ'ቲ ጊዜ'ቲ ጀሚረ ምስ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ዝነበረኒ ምፍላጥ አማዕቢሊ “ ብዛዕባ ዝሓለፈን ዝነበረን ነኝታት ህዝብናን ሃገር

ናን ምስኢም ብምዝርራብ ፍልጠት ንምስፋሕ ከም
ዝከላል ንምርዳእ በቛዔ ንዝነበረኒ ክርክራውን ፍል
ጠቓውን ጸምእት አዕገብኩ” ብማለት ኣብ ናይ
መዘከርታ ደብተረይ አመልክትኩ = ብድሕሪ’ዚ በብ
ቛሩብ ነቲ ካብ አፍ መምህር ይስሃቕ ተወልደመድ

ህን ዚወጽእ : ብዋዛ እተዓብለለ ዚመስል አዛራ
ርባ : ለመድኩዎ እሞ ትምህርቲ ዝሓዘለ ቅውም
ነገር ከም ዝነበረ ክርድእ ክአልኩ = በዚ ሽምዚ ዝበለ
ዙነታት ከአ እናራተኹዎም ከድኩ =

« ላይፍ ኢን ብሪቲሽ ኦኩፓይድ ተሪቶሪ ስኩልስ ኢን
ኤሪትሪያ » እተባህለ መጽሔት ብዛዕባ መምህር ይስ
ሃቕ ተወልደመድህን ኪጽሕፍ ከሎ :

“ እቲ ክፍሊ ትምህርቲ ተመሥሪቱ ቁሩብ እዋን
ምስ ገበረ ሓደ ናይ ሃገር ፍልጠት እተማህረ አንስፕ
ክተር ሾመ = ንሶም ካብ ፍሉጣት ስድራ ቤት እተወ
ልዱ ኪኾኑ ከለዉ : ኣብቲ ናይ ወጻኢ ሃገራት ሚሰዮን
ኣብ ኤርትራ እተመሥረተሉ እዋን : ካብ አፍሪቃ ወጺ
እም ተማሂርም እንደገና ተመሊሶም ንዕስራ ዓመታት
ዚአክል ንሃገሮም ብምምህርና አገልገሉ = ናይ ኢንስፕ
ክተርነት ሥራሕ ጥራይ ዘይኮነ ናይ ምሕራይን ምድ
ላውን መምህራን : ከምኡ’ውን መምህራን እናመሃርካ
ምድላው : ናይ ስድራ ቤት ኮሚቴታት ምምሥራት :
መምሃሪ ዝኾኑ መጻሕፍቲ ምቕራብ : እዚ ዙሉ ከቢድ
ሓላፍነታት እተሰከሙ ኢዮም = ሕጂ ግን ሓደ ክርስ
ቲያንን ሓደ ከአ አስላማይን ሓገዝቲ ኢንስፕክተራት
ተመዲበሙሎም እለዉ ” ይብል = እቶም ክልተ ኢን
ስፕክተራት : እቶም ሓደ መምህር አስፍሃ ካሕሳይ
(ደሓር ቀኛዝማች አስፍሃ እተባህሉ) ኪኾኑ ከለዉ
እቶም ሓደ ከአ መምህር ሸኽ ዑስማን ነበሩ =

ምኸባር ቁጻራ

መምህር ይሰሃቅ ተወልደመድህን አብ ርእሰ'ቲ እተፈላለዩ “ንህዝቢ መሪሕ ኪኸውን ይኸእል ኢዩ” ብዝብል አረአእያ ዜዘውትርዎ ዝነበሩ ፍልይ ዝበለ ጠባያት፣ ብፍላይ ብዛዕባ ምኸባር ቆጻራ እውን አጸቢ ቛም ይሓስቡን ይሕብሩን ነበሩ።

አብ ሃገርና ብልምድን ባህልን ተተሓሓዙ ብዝ ጸንሑን ብእተወረሰን መሠረት፣ አብ ዝኾነ ይኹን ዚግበር ዋዕላታት ወይ ከአ ባይቶታት ዝርአ ዝነበረ ናይ ምኸባር ቆጻራ ስነ ሥርዓት ክሳዕ ሕጂ ደልዲሉ ከይተገረዩ ዝርኤ ዘሎ ኢዩ።

ከመይሲ ዋዕላ ወይ ከአ ባይቶ ንምግባር ቆጻራ ኪውሰን ከሎ፣ “ነዚ ከምዚ ዝበለ መጻልቲ ባይቶ እን ዳግ ኪፍጸም አዩ። ከምኡ'ውን ባይቶ ዓዲ አሎ። ወይ ከአ መጋባእያ ኪግበር ኢዩ” ድኣ ይብሃል እምበር፣ ሰዓት ክንድ'ዚ ብማለት አይፍለን ነበረ። ከም አበሃ ህላ ወይ ከአ በም አመዳድባ እቲ ቆጻራ ፀሓይ በሪቻ ክሳዕ እትገርብ ሮሠርሕ ነይሩ ማለት ኢዩ።

እዚ ልምዲ ወይ ከአ ባህሊ'ዚ በቲ እዋኑ ሥል ጡንን ምስ'ቲ ብማሕረስ ዚነብር ህዝቢ ከአ ዚሰማማ ዕን ምንባሩ አይከሓድን። ከመይ እንተ ተባህለ ዝኾነ ይኹን ዋዕላ፣ ማሕበር፣ ዕርቂ፣ ወይ ከአ ንዓዲ ወይ ድማ ንቤተ ሰብ ዜርኢ ሽምግልና ወይ ዋዕላ ኪግበር እንተ ተደለዩ፣ ብጊዜ በዓል ድኣ እምበር ብጊዜ ሥ ራሕ ከይፍጸም ክልኩል ኢዩ ዝነበረ።

አብ ርእሲኡ እውን ዝኾነ ባይቶ ወይ ከአ ዋዕላ ብመራሕቲ፣ ሃይማኖት ወይ ከአ ብዕድመ ብዝሸም ገሉ ሰባት ተባሪኹ፣ ብጸሎት ኪጅመር ስለ ዝነበሮ፣ ምጽብባይ ሕጋዊ ልምዲ ኾይኑ ተሪፉ ነበረ።

በዚ ከምዚ ዝበለ ካብ ወለዶ ናብ ወለዶ እናተመሓላለፈ ዝመጽኤ ባህልታት ደማ እቲ ክቡር ዝኾነ ጊዜ ብናይ ቆጶራ ሰዓት ምኽባር ኪኸብር ከም ዝግብእ ከይተፈልጠ፡ ከይተሓለወ፡ ክሳዕ እብ ከተማታት ስለ ዝሓለፈ፡ እዚ ነቶም ከም በዓል መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ዝኣመሰሉ ብትምህርቲ ተመልሚሎም ዝግበዩ ምሁራትን ለባማትን የሕዝኖም ነበረ። ብደቂ ወጻኢ ዜጽርፍ ምጳኑ ብምዝካር ከኣ ይጉህዩ ነበሩ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ገዛእ ርእሶም ቆጶራ ዘኸብሩ ስለ ዝነበሩ “ናይ ቆጶራ ሰዓት ይተሓሎ” ይብሉ ነበሩ። ነዚ መረድኢ ዝኸውን ሓደ መዓልቲ ዝሃብዎ ብዋዛ እተመሥረተ ኣስተምህሮ ክን ዝኸር።

ሓደ መዓልቲ እብ ከተማ ኣሥመራ እብ ሓደ ቤት ንምሳሕ ተዓዲሞም፡ እብ ቤት ዕድመ ብሰዓት ም ተረኺቦም ኮፍ በሉ። ከምኡ እውን ምስእም ዝመጽኡ ካልኦት ዕድማት ኮፍ ኢሎም ምሳሕ ይጸገዩ ነበሩ። እንተኾነ ግን እቲ ምሳሕ ከይተቐረበ ደንጎዮ እሞ፡ መምህር ይስሃቅ “ኣቶም ሰባት ጠሚና እምበር፡ ስለ ምንታይ ምሳሕ ዘይቐረበና” ብማለት ቀስ ኢሎም ነቶም ኑብ ዙርያእም ዝነበሩ ሰባት ሓተትዎም።

እቶም ዕድማት ከኣ፡ “ኣቶ እገሌ፡ እብ ሃገርና ዘለዉ እቶም ዝለዓሉ በዓል ሥልጣን ምጳኖም ትፈልጡ ኢኹም። ስለዚ ንሶም ከኣ ዕድም ኢዮም እሞ፡ ንሶም ከይኣተዉ መኣዲ ከይቐረብ ስለ እተደለዩ ኢዩ” ብማለት ኣረድእዎም።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ከኣ ዓው ኢሎም፡ “ወይ ጉድ - - - እብ ኤውሮጳ እቲ ሰዓት ወይ ቆጶራ ዘየኸበረ ኢዩ ዚቐጸዕ። እብ ሃገርና ግን ፋሕ ዝበለ ዋሎ - - - እቲ ሰዓት ዘኸበረ ይቐጸዕ” በሉ። እቲ እብ ዙርያእም ዝነበረ ዕድም ከኣ ዙሉ ሰሓቕ። ቆጶራ ክሳዕ ክንደይ ክቡር ከም ዝኾነ ኸኣ ተማህረ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ነቲ ዚንነፎም ዝነበረ ቡብዓይነቱ ናይ ምምሕዳር ጸገማትን ዓበይቲ ዕንቅፋትን ምስ ዓበይቲ ዓድን መምህራንን መራሕቲ ሃይማኖትን ካህናትን እናተማኸሩ ብዝነበሮም ፡ ተፈጥሮ ዝናደሎም ናይ ስነ ልቦና ክእለት ፡ ዋዛ ምስ ቅውም ነገር እናሓወዱ ብምርዳእ ኪዘልቅዎ ይጽዕሩ ነበሩ ። ዝበዝሕ እዋን ከኣ ዝእመትዎን ዝተለምዎን ብዓወት ይዛዘመሎም ነበረ ። እቲ ካብ ዡሉ ዝበለጸን ዘገርምን ከኣ ቦቲ እዋን'ቲ ልዕሊ ዡሉን ምሉእ ሥልጣን ዝነበሮምን ክነሶም ፡ ፈጺሞም ኣይቀጡዎን ነበሩ ። ጉህዩ ሓዚኑ ወይ ከኣ ኩርዩ ንዝቐረበም ሰብ እውን ኣስሒቑ ጃም ይመልሱዎ ነበሩ ።

ካልኣት ኢንስፐክተራት ትምህርቲ

እቲ ብጽቡቕ ፍቓድ ፡ እንግሊዛዊ ወታሃደራዊ ምምሕዳር ኤርትራን ብናይ መጀር ክነስቶን ስኔል ቅኑዕ ኣመራርሓን ብ 1885 ዓ-ም-ፊ- እተመሥረተ ክፍሊ ትምህርቲ ፡ ብኣዝዩ ዘገርም ፍጥነት ኢዩ ዚምዕብል ዝነበረ'ም ብዘይካ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ፡ ካልኣት ፈቓድ ዓድታት እናገሹ ኣመራርሓ ትምህርቲ ዚዕዘቡን ፡ መምህራን ዘታባብዑን ፡ ዚቆጸጸሩን ፡ ኢንስፐክተራት ደቀባት ከም ዘድልዩ ብኡን ብኡን ተገንዘበ ። ስለዚ ከኣ እቲ ክፍሊ ትምህርቲ ንመምህር ኣስፍሃ ካሕሳይን ንመምህር ሸኽ ዑስማንን ዚብሃሉ ክልተ መንእሰያት ነዚ ዓቢይ ሓላፍነት ዝነበሮ ኣገልግሎት መረጸ ።

ዶክተር ኤች ቢ ኣለን ፡ ንመጀር ክነስቶን ስኔል ብዛዕባ መምህር ኣስፍሃ ካሕሳይ (ደኣር ቀኛዝማች ኣስፍሃ ካሕሳይ ዝኾኑ) ኪጽሕፉሎም ከለዉ ዝበለዎ ፡ ሓድሓደ ዚዝከር ቃላት መበገሲ ጌሮም ኣብ መጽሓፍ ፎም ኪጽሕፉ ኸለዉ ፡

“ አስፍሃ ካሕሳይ ሓደ ካብ’ቶም ብገዜ ግዝእት ኢጣልያ ክሳዕ ራብዓይ ክፍሊ ምሉእ ናይ መባእታ ትምህርቲ ተማሂሮም ኪፍጽሙ ዕድል ዝረኽቡ ኤርትራውያን ነበረ። እቶም ዚምህርዎ ዝነበሩ መምህራን፣ ንምምህርና ዘይተዳለዉ፣ ብሥራሖም ከኣ ዘይግደሱ ኣብ ርእሲ ምንባሮም፣ ነቶም ብደርዘናት ዚፍቀዱ ተመሃሮ ዚኾኑ፣ እኹላት መጻሕፍቲ ስለ ዘይነበሮም፣ ዚበዝሑ ትምህርቲ ብቻል ዚወሃብ መጽናዕቲ ኢዩ ዝነበረ። አስፍሃ ግን እዚ ስሉ እናኾነ ኸሎ፣ መምህር ኮይኑ ንደቂ ሃገሩ ኬገልግል ይምነ ነበረ። ግናኽ ነዚ ቅኑዕ ትምህርቲ ንዲፋ ኣብ ናይ ቤት ጽሕፈት ሥራሕ ተመዝጊቡ ጸሓፊይ ኪኸውን ተገደደ።

እቲ ብእንግሊዛዊ ወታሃደራዊ ምምሕዳር ብ፲፱፻፶፯ ግጂ ዓ-ም-ፊ- ኣብ ኣሥመራ እተሠርጸ ክፍሊ ትምህርቲ ኪምሥረት ከሎ፣ አስፍሃ ካሕሳይ ሓደ ካብ’ቶም ቀዳሞት ንምምህርና ኪዳለዉ ሰብ ጽቡቕ ፍቓድ ኮይኖም እተመዝገቡ ነበረ። ነቲ ኣብ መጀመርያ እዋን እተሞህሩ ኣገባብ ኣመሃህራ ዚሕብር ትምህርቲ ከኣ ብድሌትን ብትግሃትን ተቐበሎ።

ኢንቨርቲቲዮ አስፍሃ ካሕሳይ ኣብ’ዚ ኣብ ላዕሊ ዘሉ ሰለሊ ይርእዩ።

አስፍሃ ካሕሣይ፡ እናመሃረ ይመሃር ነበረ ። ነቲ በመጀር ክነስቶን ሰኔል ኮነ ባቶም አዝዮም ክኢላ ዝ ኾነ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ዚወሃቦ ዝነበረ ምብጻሕን ምዕዛብን ሓበሬታን ብቕኑዕ ልቢ ይቕበሎ ነበረ ። በዚ ኸምዚ ዝበለ ጽቡቕ ልምድን ቅኑዕ ድሌትን ከአ አስፍሃ ካሕሣይ ሓደ ካብ'ቶም ብዓወት እተ መሰገኑ መምህራን ሃገረ ሰብ ኮነ ። ንተመሃሮኡ ጠቕሚ ዕዮ አታኸልትን፡ ጠቕሚ ዕዮ ሕርሻን፡ ካልእ ዓይነት ሥራሓትን መሃሮም፡ ምውሰዋስ አካላት ኬዘ ውትሩ እውን መርሐምን አተባብዖምን ። ብዘለዎም ዓቕሚ ድማ ብጽሬት ጥዕናእም ዝሓለዉን ዘየሕፍሩን ኪኾኑ መሃሮም ። ከምዚ ኢሉ ኸአ ነታ ቤት ትምህርቲ ብሓጺር እዋን ሓንቲ ካብ'ተን ዝበለጸ አብያተ ትምህርቲ ከም እትኸውን ገበራ ።

ብሓደ መልክዕ ክትርእዮ ኸሎኻ አስፍሃ ካሕሣይ ካብ'ቶም አዝዮም ለሚደምዎ ዝነበሩ ዘፍቅርዎ ክፍለ ሀዘቢ ክትፈልዩ ዘሕዘን ነበረ ። ግናኽ ባቲ ዝነበረ ዋሕዲ ክኢላታት አመሓደርቲ፡ ነቲ ፍሉይ ክእለቱ፡ ንካልእት መምህራን ምእንቲ ኬካፍሎ፡ አብ ምምሕዳር ምስጋሩ አድላዩ ኾነ ። ስለዚ ኸአ አስፍሃ ካሕሣይ ናይ ትምህርቲ ኢንስፐርክተር ኮይኑ አብ አሥመራ ከም ዚነብር ተገብረ ።

አስፍሃ ካሕሣይ ግን ብዘይ ዕረፍቲ አብቲ ካብ ዕለት ናብ ዕለት እናወሰኸ ዚምዕብል ዝነበረ አብያተ ትምህርቲ ገጠራትን ከተማታትን ኤርትራ ብአማእታት ዚቕጽር ኪሎሚትርታት እናኸደ ዘየቋርጽ ምዕዛብን ምብጻሕን ምቑጽጻርን ይፍጽም ነበረ ። አስፍሃ ካሕሣይ ንዕረፍቲ ዘይሰስዕ ትጉህ ሰብ ድእ ነበረ እምበር አየዕርፍን ነበረ ።

አስፍሃ ካሕማይ በዚ ዕድል'ዚ፡ ቋንቋ እንግሊዝ ብዝያዳ ኪመሃር ከኣለ ። በዚ ሽእ ንፍልጠቱ ኣግዕዝ ለ ። ኣብቲ ናይ ምሸት ትምህርቲ (ኢንሰቲትዩት) እውን ተመዝገቦ ። ንትምህርቲ ዝኾኑ መጽሓፍቲ ብዝ ገብሮ ዝነበረ ምድላው እውን ምርኡይ ኮነ ። ናይ'ታ ናይ መምህራን ቤተ መጻሕፍቲ ቀዳማይ ኃላፊ ኣብ ርእሲ ምዃኑ፡ ፈቐዶ ቤት መሸጣ መጻሕፍቲ እናተጸ ፍዔ ንመምሃሪ ዝኾኑ መጻሕፍቲ ብዝከኣሎ ኣከበ ። ኣስፍሃ ኣብ ኣዝዩ ዝለዓለ ደረጃ ከም ዚበጽሕ ከእ ግ ሉጽ ኮነ" ብማለት ኣስፊሖም ጸሓፊቶም ።

ብ ዝ ያ ዳ ዚ ዝ ከ ና ነ ገ ሬ ት

እቶም በቲ እዋን'ቲ ዝነበሩ መምህራን፡ ሽሕ እኳ ትጉሃትን ህርኩታትን፡ ብፍቕሪ ሃገሮምን ደቂ ሃገሮምን እተማረኹ እንተ ነበሩ፡ ብዝያዳ ትምህርቲ ምእንቲ ኪቐጽሉን ካብ መንጎ ስድራ ቤቶም ከእ ምእንቲ ከይ ርሕቁን፡ ካብ ከተማ ወጺዖም ናብ ሃገረ ሰብ ወይ ከእ ገጠር ከይዶም ኪምህሩ ኣይፈትዉን ነበሩ ። እዚ እቲ ንመምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ከቢድ ጽዕነት ኮይ ኑ ናይ ምምሕዳር ጸገም ዘውርደሉም ዝነበረ ኣርእስቲ ነበረ ።

ሓደ እዋን ንሓደ መምህር ኣብ ቤት ጽሕፈቶም ጸደየም፡ “ ስማዕ መምህር - - - - - ሎሚ ንሰኻ ኣብ ሃገረ ሰብ ኬድካ ምምሃር ግዴኻ ኢዩ እሞ ተቐረብ” በልዎም ።

“ እነ ኣረግቶት ስድራ ቤት ኣሰዉኒ ። ስድራይ ብዘይካይ ዝናቢ የብሎምን ። ስለዚ እነ ናብ ሃገረ ሰብ ከይደ ከምህር ኣይኸእልን ኢያ” ብማለት እቶም መም ህር ተቐወሙ ። መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ከእ

ህድረ እሎም ከይከራይ “ አይ - - - ከምኡ ኢልካ . . . በል ኪድ : ደሓን : ሥራሕካ ቀጽል ” ብማለት አፋ ነውዎም ።

እንተኾነ ግን ቁሩብ መዓልታት አሕልፍ አቢሎም መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ነቶም ንኾይር ተሓ ቲቶም ዝነበሩ መምህር እንደገና ናብ ቤት ጽሕፈቶም ጸዊዎም : “ በል ስማዕ መምህር ። ሎሚ መዓልቲ ሓዲ ሓድሽ ነገር ስለ ዝረኽብኩ እሞ ቅድሚ ውሳኔ ምው ሳይይ ምሳኻ ክመያየጥ ስለ ዝደሸኹ ኢየ ጸዊዔካ ዘሎ ኹ ። ስለዚ ፍቓድካ እንተ ድኣ ኮይኑ ክንማኽር ” ብ ማለት ተወከስዎም ።

እቶም መምህር ከአ ብግርሀነት “ ብዝኾነ ይኸውን ምሳኹም ምርድዳእ ፍቓድኛ አየ ” ብማለት መልሷ ሃቡ ። መምህር ይስሃቅ ከአ ትኹብል አቢሎም “ በል እቦም እንግሊዛውያን ገለ ሺ ዝኾኑ መምህራን መላ ጾም ንዓዲ እንግሊዝ ንትምህርቲ ኪሰዱ ይደልዩ አለ ወ. እሞ በዚ ንምምራጽ ኮነ ንኻልእ ርእይቶ ሓሳብካ ኪትህበኒ ኢየ ጸዊዔካ ዘሎኹ ” በልዎም ።

እቶም ገርሂ ወዲ ሃገር መምህር ከአ ህውኽ አሎ ም “ መምህር ይስሃቅ - - - አነ እንተ ድኣ ንሃገር እንግሊዝ ከይደ ክመሃር ተፈቓዱለይ : ብዘሎኒ ክእለት አጽኒዔ ንሃገረይ ከም ዘገልግል ንምግባር ድሌት አሎ ኒ ። ስለዚ ንዓይ እውን ምስቶም ሺ ዝምረጹ መምህራን ክትመርጹኒ እልምነኩም አሎኹ ” እናበሎ ብለ በዋ ሓሳባቶም ገለጹሎም ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ከአ ብዓገኛም ትኹብል አቢሎም “ በል ስማዕ መምህር ። ዓቲዓ ዓዲ

እንግሊዝ ፡ ዓዲ ንእምን ፡ ዓንሰባ ፡ ኢዮ'ም ናብኡ ኬድካ ደቂ ዓድኻ እናመሃርካ ተመሃር ። ናብኡ እውን ዘይር ሳዕን ክቡርን ትምህርቲ ኣሎ ። ደሓር ከኣ ንቕሩብ ዓመታት ኢኻ ኣብኡ እትምህር ” በሉዎም እናሰሓቑ ።

እቶም መምህር ከኣ ብቑጥዓ “ ኣነ ከመይ ኣቢላ ንዓዲ ንእምን ማለት ንሃገረ ሰብ ክኸይድ ። ሰድራ ቤተ ይ ካልእ ዝናቢ ዮብሎምን ። ሰለዚ ኣነ ክኸይድ ኣይኸ እልን ኢየ ” ብማለት ተኸራኸሩን ገለጹን ።

መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ግን ህድእ ኢ ሎም “ ኣየ - - - መምህር - - - ንሰድራ ቤትካ ድኣ ንሃገር እንግሊዝ ዝኣክል እኳ ገዲናካዮም ክትከይድ ሓሲብካ ዝነበርካ ። ዓዲ ንእምን ግዳ ዘይናብ'ዚ ኢዮ ። ገዛእ ዓድኻን ሃገርካን ። ንዓ ድኣ ኪድ ተበገስ ” ኢሉ ም ኣስሓቑም ናብቲ እተመደብዎ ቤት ትምህርቲ ከም ዚኸዱ ገበሩዎም ።

ከምኡ እውን ሓደ ካልእ መምህር ፡ ኣብ ሃገረ ሰብ ንኸልተ ዓመታት ዚኣክል ምስ መሃሩ ፡ ኣብ ናይ መም ህር ይስሓቕ ተወልደመድህን ቤት ጽሕፈት ከይዶም “ ኢንስፐርተር ይሃስቕ ፡ ክልተ ዓመት ምሉእ ኣብ ሃገረ ሰብ ስለ ዝመሃርኩ ፡ ሎሚ ንኸተማ ክኣቱ ኢዮ ዝግብእኒ ። ሰለዚ ናብ ኣሥመራ ለውጡኒ ” ብማለት ኣመልከቱ ።

መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ከኣ እናሰሓ ቑን ናይ ጓይላ ጣቕሲት እናኣጣቑዎን እናደረፈን “ ሰ ልሶ'የ ሰልሶ ድኣ ይብላኻ እናበሉ ኢዮም ኣቦታትካ ንጥዑም ጓይላ ዝሰልሰዎ ። ሰለዚ ንሰኻ ከኣ ሓንቲ ዓ መት ጥራይ ወስኽ ” ኢሉም ብሰሓቑ ኣፋነውዎም ።

አብ ቤት ትምህርቲ ከኒሻ አይንመሃርን

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ፡ ብዙሓት ዓድታት ፡ ብፍላይ አብቲ መጀመርያ እዋናት “ ደቅና አብ ቤት ትምህርቲ ከኒሻ አይንመሃርን ” እናበላ ተቃወሞ የርእያ ስል ዝነበራ ፡ ብዝከኣሎም መጠን ንህዝቢ እና አረድኡን እናአብልሑን ፡ ብካህናትን ብለባማት ዓድን እናተሓገዙ ፡ ንመሣርሕቶም እናአታባብዑ ፡ ጠቕሚ ትምህርቲ እንታይ ከም ዝኾነ ንምግላጽ ብዘለዎም ክእለት ተጋዲሎም ኢዮም ። ንመረድኢ ፡ አብ አማድር እተባህለት ዓዲ አውራጃ ሠራዮ ሓንቲ ቤት ትምህርቲ ተኸፊታ ነበረት ። እንተኾነ ግን ናብ’ዛ ቤት ትምህርቲ እዚአ ፡ ሓደ መምህር ተስፋይ መዘንግዕ እተባህሉ ብሃይማኖቶም ከአ ከኒሻ ዝኾኑ ፡ ርእሰ መምህር ኮይኖም ኬገልግልዎ ተመዲቦም ከድዎ ። በዚ ኸአ እቲ ህዝቢ እታ ዓድን ከባቢአን “ ከኒሻ እምጺእም ንህዝብናን ደቅናን ከኸንሽዎም ኢዮም እሞ ከኒሻ አይንደልን ” ብማለት አበርቲዑ ተቃወመ ። እታ ቤት ትምህርቲ እውን ንክትዕጾ ቁሩብ ተሪፋዎ ነበረ ።

ብድሕሪ’ዚ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ፡ አብ መንደፈራ ይምህሩ ንዝነበሩ መምህር ቀሺ ዮሴፍ የማነአብ ንእተባህሉ ናብ ቤት ጽሕፈቶም አጸዊዖም ፡ “ አቦይ ቀሺ - - - ቤት ትምህርቲ ተዓጽዩ ህዝቢ ሃገር ብዘይምስትውዓል ካብ ዝድንቁር ንዑ ንስኹም ባዕል ኹም ኪዱ ፡ ” ብማለት ለመንዎምን አረድእዎምን እሞ መምህር ቀሺ ዮሴፍ ከአ ብጽቡቕ ድሌት ሕራይ በልዎም ። ስለዚ ከአ መምህር ቀሺ ዮሴፍ የማነአብ ናይ ቤት ትምህርቲ አማድር ርእሰ መምህር ኮይኖም ከዱ ። እታ ቤት ትምህርቲ ከአ ብኸምዚ ዝቦለ ጥበብ ከይተዓጸወት አገልግሎታ ከም እትቐጽል ተገብረ ።

መምህር ቀሺ ዮሴፍ የማነሳብ ነዚ ዛጎታ እዝን ካልእን ከዘንትውለይ ከለዉ “ መምህር ይስሓቕ ተወ ልደመድህን ከሳዕ’ዚ ሰዓት’ዚ መተካእታ ዘይረእኹ ሎም ዝበዝሕ እዋናም ኣብ ጸዕርን ድኻምን ዘሕለፉ መፍቀር ሃገርም ነበሩ ” ብማለት ጠቐሱለይ ።

ጳዚ ኸምዚ ዝበለ ክእለት እናሠርሑ ከለዉ ፡ ህዝ ቢ ሃገርና ቡቲ ዝነበረ ባህልን ልምድን ተደራኹ እቲ “ አዋልድና አይነምህርን ” ዝብል ካልእ ጸገም ጌና አይተረፈን ዝነበረ እሞ ፡ ደቂ አንስትዮ ብብዝሒ ኣብ ትምህርቲ ምእንቲ ኪካፈላን ኪሳተፉን ፡ ኣብ ናይ ትምህርቲ ዕረፍቲ ብናጸ ሻሂ እናሰተያ ንጥልፊ ዚኸ ውን ፈትልን ዓለባን ብዘይ ገንዘብ እናተዋህበን ፡ ነቲ ዝጠለፍእን ዝአለምእን ከኣ ንዓኣተን እናተዓደለ ከም ዚወሃብ ተገብረ ። ከምዚ ኢሉ ብዙሕ ናይ ትምህርቲ ጠቕሚ ዚሕብር መረዳእታትን ትምህርትን እናተዋህቡ ፡ ናይ ጸዕርን ድኻምን ረሃጽ ምስ ተኻዕወ ፡ ከሳብ ፲፱፻ ፵፯ ዓ. ም. ፈ. ፫ ዓበይቲ ኣብያተ ትምህርቲ አዋልድ ፡ ማለት ብ፲፱፻፵፬ ዓ. ም. ፈ. ናይ አሥመራ ቤት ትምህርቲ አዋልድ (ሎሚ ቤት ትምህርቲ አዲሲስ ዝብሃል ዘሎ) ፡ ቀጺሉ ኸኣ ኣብ ካልእት ከተማታት መታሕት ክልተ ኪኸፈታ ኸለዋ ፡ ከሳዕ ፲፱፻፵፮ ዓ. ም. ፈ. ድማ ፲ ደቂ አንስትዮ ንምምህርና ተመልሚለን ነዚ ቅዱስ አገልግሎት’ዚ ተመዝገባ ።

እቶም ብወርሒ ጥሪ ፲፱፻፵፫ ዓ. ም. ፈ. ተመዲ ቦም ብብወገኖም እተዋፈሩ ፡ ኣብ ማእከሎም ዋላ ሓን ቲ ንል አንስተይቲ ዘይነበረቶም ፡ ምሩጻት ሰባት ብዝመ ሥረትዎ ናይ ትምህርቲ እምነ መሠረት ከኣ ፡ ኣብ ሓደ ዓመት ዘይመልኡ እዋን ቁጽሮ ም ፶፰ መምህራን ኮይኑ ናብ ፳፰ ኣብያተ ትምህርቲ ተዋፊርም ተዘርገሑ

ፍቅር ሃገር ምስ ትምህርቲ

መምህር ይሰሃቅ ተወልደመድህን አብ ልዕሊ ሃገርም
 ዝነበሮም ሃልሃል ዚበል ፍቅር ብዝደረገም ፡ ህዝቦም
 ብትምህርቲ ክብ ኢሉ ፡ ብጥበብ ሠልጢኑ ፡ ከርእይዎ
 ሃረር ይብሉ ስለ ዝነበሩ ፡ “ ሓደ ንሃገሩ ዜፍቅር ፡ ንሃ
 ገሩ ኹገልግል ይደሊ ፡ ሃገሩ ንኹገልግል ደማ ትምህርቲ
 የድልዮ ” ይብሉ ነበሩ ፡ ነዚ ከምዚ ዝበለ ናይ ውሽ
 ጢ ሕሊናእም ስምዒት ከእ ፡ ፍፍቕት ትምህርቲ ብዝ
 ገልጹ ልዙፍት ግጥምታት ቋንቋ ትግርኛ እናገበሩ ይገ
 ልጽዎ ነበሩ ፡ እዚ ዚስዕብ መዝሙሮም ንአብነት አብ
 እቲ ሓጺር ንባብ ብትግርኛ ፡ ግፅ ዛንታ እተባህለ መጽ
 ሓፎም ተጻሒፉ ይርከብ ።

ጥበብ ተመሃሩ ከም ሰብ ክትቁጸሩ
 ትምህርቲ ዘይብሉ ጸርፊ የውጽኡሉ
 ውሉድ ወለዶኡ ይነብር ሓሲሩ

ትምህርቲ ወጺኡ አብ ዙሉ ሃገርና
 ደቂ ዓደይ ዙልና ሓቢርና
 ንቀበሎ ዕልል እናበልና

ዎ ቆልዑ ንቕሑ ተመሃሩ
 ትምህርቲ ኢዩ ንወዲ ሰብ ሓይሉ
 ንጻሕረዎት አብነት ክትኮኑ

ንዓ ሓወይ ንኺድ ናብ ቤት ትምህርትና
 ጊዜ ሓላፋይ ኢዩ ሰዓት ከይእኸልና
 ከይነጉሂ ንመምህራና ።

እዚ ኸምዚ ዝበለ አዝዩ ጥዑም መዝሙራት ፡
 ብኸሉም ተመሃሮ እናተዘመረ ፡ ንኸሉም ዘይተማህሩ
 ሰባት ብምምሳጥ ከም ዚስሕብ ደማ ገበሩ ። (ሓጺር
 ንባብ ብትግርኛ ግፅ ዛንታ ተመልከት) ፡ እቶም ሽዑ ፡

ማለት ብጊዜ ወተሃደራዊ እንግሊዛዊ ምምሕዳር ዝነበሩ መምህራን፡ ብፍቕሪ ሃገርም እተቐጸሉ፡ ዳርጋ ዙሉም መራሕተን አባላትን ማሕበራት ፖለቲካ እኳ እንተ ነበሩ “ ዝኾነ ይኹን ናይ መንግሥቲ ሠራሕተኛ አብ ናይ ፖለቲካ ማሕበር ከይምዝገብ ወይ ከኣ ከይሕወስ ክልኩል ኢዩ ” ዚብል ተጽዕኖ አብ ርእሲ ምንባሩ፡ እቲ ይኸፈሎም ዝነበረ ደመወዝ ጡሒዳና ብማለት አድማ ኪገብሩ ብ፲፱፻፵፯ ዓ-ም-ፈ- ተሰማ ምዑ እሞ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን “ እዚ ተግባር’ዚ ተጠውዩ ንሃገርን ደቂ ሃገርን ዚጎድእ ስለ ዝኾነ ንዑ ግደፉ ” ኢሎም ንመምህራን ከረድኡ አብ ርእሲ ምፍታኖምሲ፡ አብ መንጎ መምህራንን አብ መንጎ ምምሕዳር እንግሊዝን ስምምዕ ምእንቲ ኪርከብ ከም ባዓል ራእሲ በዩነ በራኺ፡ ደጃዝማች ሓድጉ ጊላጋብር፡ ደጃዝማች ሓሰን ዓሊ፡ ብላታ ደምሳሰ ወልደሚካኤል ወዘተረፈ ዝአመሰሉ ብእዋኑ ዝነበሩ ዓበይቲ ዓዲ ሓዞም ናብ ናይ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን ጳጳስ ዝነበሩ ብፁዕ አቡነ ማርቆስ እናቐረቡ ንዕርቂ ብዙሕ ተጋደሉ ።

እንተኾነ ግን፡ ሽሕ እኳ ንዕርቂ ብዙሕ ጸዕርን ድኻምን እንተ ተገብረ፡ እቶም መምህራን ካብ ሓሳቦም ኪቐላሱ ስለ ዘይደለዩ፡ እቲ ናይ ዕርቂ ፈተነ አብ ግብሪ ኪውዕል አይከኣለን ። ስለዚ ሽኦ ጽ ዝኾኑ አዝዮም ብሱላትን ትጉሃትን መምህራን፡ ካብ ኤርትራ ሃዲሞም ንማእከል ሃገር ከዱ እሞ፡ ሓያሎ ተኸፈተን ዝነበሩ አብያተ ትምህርቲ ክላዕ ካልኣት መተካእታ ዝኾኑ መምህራን ዚርከቡ ንአስታት ክልተ ዓመታት ዝኸውን ተዓጽዋ ።

ካብ እቶም ካብ ኤርትራ ሃዲሞም ንማእከል ሃገር ብምእታው እተሰደዱ ብሱላት መምህራን፡ ብፍላይ ንዓይ አብ አሥመራ ቤት ትምህርቲ ኣኸርያ ዚምህሩኒ ዝነበሩ ከም ባዓል መምህር አብርሃ ገብረሥላሴ፡ መም

ሀር ኤፍረም አማኑኤል፡ ወዲ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ዝኾኑ መምህር ምስግና ይስሃቅ፡ መምህር በርሄ ምስጉን፡ መምህር ብእምነት ተስፋዝጊ፡ መምህር ዮሴፍ ነግርያም ወዘተረፈ - - - - ዝአመሰሉ እዝክር።

እዚ ናይግዳም ንማእከል ሃገር ሃዲሞም ዝኾኑ መምህራን ጉድለት፡ አዝዩ ከቢድ ጉድአት ከም ዘሰግዡ ዚክሓድ አይኮነን። ከመይሲ ብሰንኪ ጉድለቶም - - - - ብዙሕ ፍሬ ኪህባ ዝነበረን አብያተ ትምህርቲ ተጻጽዮን ኢዮን። እቶም ዝኾኑ መምህራን ዝበዙሎ ክሳብ ሕጂ አብ ማእከል ሃገር ኪርከቡ ኹለዉ፡ ካልእት ከአ ብጊዜ ናጽነት፡ ማለት ምምሕዳር እንግሊዝ ምስ ተወድኤ፡ ናብ ኤርትራ ተመሊሶም ሃገራዊ ግቡእም ብምፍጻም ዘገልገሉ አለዉ። በብእዋናም ናይ ዓለም ሕይወቶም ስለ እተወድኤ ብሕማም ዝሞቱ'ውን አለዉ።

አብ ጊዜ ወተሃደራዊ እንግሊዛዊ ምምሕዳር ዚግበር ዝነበረ ፖለቲካውን፡ ኤኮኖሚያውን፡ ማሕበራውን ቃልስታት ብዙሕ ስለ ዝነበረ፡ ናይ ባቡር ምድሪ ሠራሕተኛታት እውን “ደመወዝ ይወሰኹልና” ኢሎም አድማ ብምግባር ንሓያሎ አዋርሕ ካብ ሥራሕ ጠጠውኢሎም ነበሩ እዮ። በዚ ኮነታት'ዚ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ተሓቲቶምሲ ያኢ - - - - “ሠራሕተኛታት ባቡር ምድሪ ዝወስድዎ ዘለዉ ደመወዝ እኹልን ብቛዕን ኢዩ” ዝብል ርእይቶ ሂሶም ዝብል ወረብጊን አብ መንጎ ህዝብን ሠራሕተኛታት ባቡር ምድርን ተዘርጊሑ፡ ክብድ ዝበለ ጊዜያዊ ቅርሕንትን ክርክርን ፈጠሩሎም አብ ዝነበረሉ እዋን፡ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብአዝዩ ህዳእ አካያይዳ አብቲ ናይ ኤርትራ «ሰሙናዊ ጋዜጣ» ተባሂሉ ዚጸዋዕ ብቋንቋ ትግርኛ አብ ሰሙን ሓደ እዋን ዚወጽእ ዝነበረ ጌርም ዘይገበርዎን ዘይበልዎን ብወረ ይንዛሕ ከም ዘሎ አብ ርእሲ ጀርጻ

እምሴ፡ “ ህዝብና ሎሚ ብዝያዳ ክዳን፡ ሳእኒ፡ ዓራት፡ ጽቡቕ መግቢ ለሚዱ ናብ ሥልጣኔ ኤምርሕ ስለ ዘሎ፡ ዚወሃቦ ዘሎ ደመወዝ ኣዝዩ ትሑት ስለ ዝኾን ወሰኽ፡ ኪግበረሉ ቅኑዕን ግቡእን ኢዩ ” ኢሎም እተደልዮም ምኽሪ ከም ዝለገሱ ርግጽ ኪኸውን ከሎ፡ ነቶም ሠራሕተኛታት ከኣ “ ሰላምንታይ ብትዕግስቲ ደቅና ዘይነዕቢ፡ ዕርቂ ዘይግበር ” ኢሎም እናመኸሩ፡ ኣብ መንጎ ወተሃደራዊ እንግሊዛዊ ምምሕዳር ኤርትራን ኣብ መንጎ ጎ ሠራሕተኛታት ባቡር ምድሪን ዕርቂ ኪግበር ብዙሕ እተጋደሉ ሃገራዊ ሰብ ነበሩ ።

መምህር ይሰሃቅ ተወልደመድህን ኣዝዩ ሰፊሕ ኣረኣእያ፡ ናፍቕት ትምህርቲ ዝሓደርም በሊሕን ትጉህን ኣፍቃሪ ሃገሮምን ህዝቦምን ስለ ዝነበሩ፡ ህዝቢ ብግድን ናብ ቤት ትምህርቲ ደቂ እናሰደደ ኣብ ፍልጠት ኪሕምብስ ኣለዎ ዝብል ኣተሓሳስባ ነበርዎ ። ስለዚ እኳ ኣብቲ ሓጺር ንባብ ብትግርኛ ፵፩ ዛንታ እተባህለ መጽሓፎም መምህር ቀሺ ገብረእግዚኣብሔር ንጉሠን መምህር ሣህለ ዓንደሚካኤልን እተባህሉ፡ በቲ እዋን’ቲ መንእሰያት ዝነበሩ፡ ኣዝዩ ዝማርኽ ግጥሚ ብመዝሙር ተጸኒዑ ብኩሎም ተመሃሮ ምእንቲ ኪዘመር ኣሕቲሞም ነበሩ ። እቲ ግጥሚ ወይ ከኣ መዝሙር ከምዚ ዝስዕብ ይንቦብ፤

ደቂ (ዓዲ) ዓድና
በስመኣብ ኢልና
ንጀምር ሥራሕና

ፊደል በሎና
ሰእን ትምህርቲ
ንድሕሪት ተሪፍና

መኳንንትና
ተሳማሚዕኩም
ሕሰቡ ጥቕምና

ተቃላጢፍና
ጊዜ ከሎና
ክንቅጽል ምህርና

መምህራና
ድንቁርና ይጥፋለ
ጸዓቱ ብእና
ብቅኑፅ ልቢ
ንጠይቅ ነግፍሕ ሓሳባትና

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ናብ ጽልላሚ
ዚጸጋፅ ከደራይ ሕብሪ ዝነበሮም ሓደ ሚትሮን ሰማ
ንገን ስንቲሚተር ዚበጽሕ ቁመትን ፡ ተስዓ ኪሎግራም
ዚበጽሕ ክብደትን ዝነበሮም ኪሾኑ ሽለዉ ፡ ንጠጥፍን
ምሓዋስ እካላት ድማ ቢብዕለቱ ዘዘውትሩን ፡ ጸብ
ነበሩ ። መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ነታ ብጠመን
ግሥቲ እተዋሀበቶምን እተፈቐደትሎምን ማኪና ጎዲ
ፎም ንግሆን ቀትርን ምሸትን ብእግሮም ካብ ሥራሕ
ናብ ቤት ካብ ቤት ናብ ሥራሕ ዚመላለሱ ሰብ ጁብ
ርእሲ ምንባሮምሲ ፡ እብ ሃገር ሊባኖስ ፡ እብ ከተማ ጠይ
ሩት ፡ ተመሃራይ ክለዉ ዝወሰድዎ ናይ እግሪ ጉያ መዘ
ከርታ (ማለት ብልጫ) ዝሓቕፉ ሰብ ነበሩ ።

ፍሉይ ጠባይ ኣብ መንጎ ሕብረተ ሰብ

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ነቲ እብ መንጎ
ሕብረተ ሰብ ሃገርና ዚዘውተር ዝነበረ ፡ ዚጉድእ ባህ
ልታት ፡ ከምኡ እውን ዘሓብንን ዝጠቅምን ባህልታ
ትን ልምድታትን አተኩሮም ይዕዘቡምን የስተባህሉሉን
ነበሩ ። በዚ ኾምዚ ዝበለ ምክንያት ገእ ፡ ብፍላይ ነቶ
ም ሓድሓደ ኪእረሙ ይክእል ኢዩ ኢሎም ዝእመኑ
ሎም ጉዳእቲ ባህልታትን ልምድታትን ፡ ገዛእ ርእሰም

አብነት ብምህን ኪእርምዎምን ኬትርፍዎምን ይፍትኑ ነበሩ እም በዚ መልክዕ'ዚ ኪረከቱ ከለዉ፡ አብ መን ጎ ሕብረተ ሰብ ፍሉይ ጠባይ ከም ዝነበሮም ጌሮም ግምት ዚህብዎም ሰባት ምንባሮም ይዝክር ኢዩ። ንመ ረድኢ፤

መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ነቲ ንሓደ ዝበ ልካዮ ንክልተ ይእክል ዚብል ምስላ ዓድና ዘይአምኑ ነፋግ ሰብ ከም ዝነበሩ ጌሮም ዘዘንትዉሎም ሓደሎ ሰባት ከም እተጓነፉኒ እዝክር። ግናኽ መምህር ይስ ሃቕ ተወልደመድህን “ ነፋግ ኢዩ ከይብሉኒ እናበልካ ዘየድሊ ልግሲ ከተርኢ ዚወጽእ ገንዘብ ንስድራ ቤት ጥፍአት የስዕብ ኢዩ ” ብማለት ኬረድኡ ዝወስድዎ ዝነበሩ ጠባያት ወይ ከአ ተግባራት ድኣ እምበር ተፈ ጥሮ ዝዓደሎም ፍሉይ ናይ ንፍጊ ጠባይ አይነበሮምን።

ሓደ ብቐረባ ዝፈልጥዎም ዓቢይ ሰብ “ መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ንዘይዓደዎም አየብልዑን አይ ህቡን፡ እንተ ዓደሙ ከአ ዝእክል ይቕርቡ ነበሩ ” ይብልዎም። መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ሽሕ እኳ “ ንዝሃብኩዎም ወይ ከአ ንዝቐረብኩሎም ተሓ ሲሞሙዎ ወይ ከአ አብዮሙዎ ዚብል አተሓሳስባ ምእንቲ ከየስዕብ ዝሃብካዮም ዘይአብዩ እንተ ነበሩ፡ ዘይናቶም ዘይደልዩ፡ አብ ንብረቶም ከአ አዝዮም ጥን ቁቕ ሰብ ነበሩ ” ብማለት መምህር አስፍሃ ካሕሳይ ብምዝካር ይጠቕስዎም።

አብ ሃገራዊ ፖለቲካዊ ምንቕስቓስ እውን ዓቢ ተሳትፎ ብምርአይ ናይ ማሕበር ፍቕሪ ሃገር አባል ስለ ዝነበሩ፡ በቲ ንተመሃሮ ኢሎም ዝደርስዎ መዝሙራት ጌሮም ንህዝቢ ሃገሮም አረዲእም ኢዮም። መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ብዛዕባ ፍቕሪ ሃገር ዝደረሰዎ መዝሙር፡

ወላዲትና ዓድና
 አብ'ዛ ዓለም ብመላእ
 ንዓናሲ የልቦን ከምእ
 ግሩም ፀሓይ አብ ዋዲእ
 ጥዑም'ውን አየራ

ዎ ክብርቲ ሃገርና
 ብውሽጣዊ ሓሳብና
 ብዙሕ ነፍቅረኪ ኢና
 ጥዑም'ውን አየራ ።

አብ ርእሲኡ እውን አብቲ ሓጺር መጽሓፍ ንባብ ብትግርኛ ፵፬ ዛንታ ዚብል መጽሓፍም ብመምህር ሣህለ ዓምደሚካኤል ፡ ብመምህር ቀሺ ገብረእግዚአብሔር ንጉሠ ፡ ብመምህር እስጢፋኖስ ጋይም ፡ ብአዝዩ ዘደንቆ ውሕልነት እተደርሱ ፍቕሪ ሃገርን ናፍቆት ትምህርትን ዘረድኡ ሓሙሽተ ግጥምታት አለዉ ።

ባ ሀ ላ ዊ ኣ ሬ ኣ እ ያ

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብሃይማኖታዊ መንገዲ ምሁርን ብሱልን ስለ ዝነበሩ ፡ ቀሺ እምባዩ ሃብተእግዚእ “ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ድኻ ታት ንምርዳእን ፡ ቅዱሳት ጽሑፋት ንምዝርጋሕን ዚገብርዎ ዝነበሩ ልግስን ስቱር ረድኤትን ትምህርቲ ኪህበና ዚኸእል ኢዩ ” ኪብሉ ከም ዝጸሓፉሎም ፡ ነቲ ጽቡቕ ዘበለ ባህልን ልምድን ሃገርና ብልቢ ብምቕባልን ብምሕላውን ፡ ብስቱር ዕሽር ዝኸፍሉ ፡ ናይ አቦታቶም አብነትን መንገድን ተኸቲሎም ቅድስናን እዎነትን ምስ ትምህርትን ምምርማርን ጥራይ ዚርከብ ምዃን ሲኑ ፈሊጦም ፡ ናይ ሃይማኖት ተልእኮ ብሓላፍነት አብሾሽኩሙ ዙሎም ደቂ ሃገርና ንምእመናኖም ብቕጽብ ያልጠት ኪሃንጽዎም ከም ዚግባእ ይአምኑ ነበሩ ።

ከምኡ እውን ባህሊ ሃገርና፣ ንዝኾነ ይኹን ዜጋ ሃገርና፣ መሠረት ፍልጠቱን ከፍላጊ ሓጎሱን ሓበኝን ምዃኑ እኳ እንተ ዘይረሰዑ፣ ኣብ ሓደ ሃገር ዚሥራዕ ባህልን ልምድን በብእዋኑ ምስ እዋኑ ምስ ፍልጠት ወዲ ሃገር ማዕቢሉ እናተማሓየሽ ኪኸይድ ከም ዚግባእ ይኣምኑ ምንባርም ብናይ ሥራሕ ተመክሮ ካብ እም ብዝተገዘብኩዎ ኣካያይዳን ኣራኣእያን ኣዛራርባን ክርድኦ ክኢሊ ኣሎኹ።

ኣብ መጀመርያ ፲፱፻፶፫ ዓ.ም. ራ. ንመጀመርያ እዋን ናብ ኣገልግሎት ምምህርና ተዋፊረ ከሎኹ፣ ካብ መጠን ንላዕሊ ዘፍቅሮ ዝነበርኩ ሓደ ሓወይ ብድንገት ስለ ዝሞተ፣ ሰምቢደ፣ ሓዚነ፣ መልክዔይ ኣባላሽየ፣ ኣብ ርእሲ ምንባሪይሲ፣ ብጥዕና እውን ተኸሲኤ፣ ብጊዜ ሥራሕ ካብ ርእሲ መምህራይ ፍቓድ ወሲደ፣ ኣብ ወገን ምብራቕ ናይቲ ቤት ትምህርቲ ፀሓይ እናተጸሎኹ ኮፍ ኢሊ ከሎኹ፣ ብኣጋጣሚ ናይ ኢንስፐርክተርነት ሥራሕም ንምፍጻም መጽኡ እም፣ ምስቲ ርእሲ መምህራን ተዛራሪቦም ንኩነታተይ ተረድእዎ።

ስለዚ ኮኣ “ንሰኻ መጻሕፍቲ ከም እትገናጽል ብዙሓት ነጊሮሙኒ ኢዮም። ግናኽ ኣይተረገዳኣ ካዮን። ከንድ’ዚ ሓዚንካ እንታይ ኢኻ እተፍርዮ? ስድራኻ ኣርንብ፣ ሥራሕካ ግበር፣ ከምዚ ጠባይ’ዚ ድሕሪ ሕጂ ከይርእየልካ ወዘተ - - - -” ብማለት መግናሕትን ምዕደን ሃቡኒ።

እነ ግን “እዚእም ኮኣ ዘይበጽሖም ኮይኑ እኮ ኢዮ” ድኣ በልኩ እምበር ኣይተረገዳኩዎምን። በቲ ወረዳኒ ዝነበረ መሪር ሓዘን ስለ ዘይደንገጹለይ ከኣ ዳርጋ ብልበይ ተቐየምኩሎም፣ ድሕሪ ብዙሕ ዓመታት፣ ግን ኣብ ብዙሕ ቦታታት ብሥራሕ ይኹን ብኻልእ ምክንያት እናተራኸብና ኣጸቢቕና ተላለና። ቢብቐሩብ

ከእንደገናምን አዘራርባለምን ለመድከም ። ንሶም እውን ከም መጠን ወላድን ሐላቆን ኪፈትዉኒ ጀመሩ ። ስለዚህ ኮላ ጊዜ እናሐለፈ ምስ ከደ፡ ሓደ መዓልቲ ንሓድሓደ ጽሑፋት ዚጠቐመን ነገራት ንምእካብ ከዛርቦም ኢለ፡ “ ክቡር መምህር ይስሃቅ - - - - እነ ሓዘን ኮነ ንሂ እቲ ዝበጽሖ ሰብ ጥራይ ኢዩ ኪርድእ ዚኸእል ። እብ ርእሲኡ ኸእ ንብዓትን ብኸያትን ናይ ለውሃትን ሕያውነትን ናይ ብርቱዕ ፍቕርን ምልክትን መረዳእታን ድእ እምበር ናይ ረአዩለይ ወይ ከኦ ሓደ ካብ ሕማቕ ባህልታት እይኮነን ኢለ ኢዩ ዝእምን ” ብማለት ዝነበረኒ ናይ ቅድም ዝቐሃመ ቂምታ ብምዝካር ወቐሳ ወ ሲኸ ጠቐስኩሎም ።

“ ሓቅኻ ኢኻ ” በሉኒ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን፡ ዋዛ ብዚመስል ዓይነት አዘራርባ ። ቀጺሎም ከእ “ ጸዓዶ ጨካኛት ኢዮም ። ሰብ ሞይቱ ኢሎም ብዙሕ አይሓዝኑን፡ እይብኸዩን፡ ብዙሕ እውን አይነብዑን ኢዮም ። እቶም ዝነብዑ ወይ ከእ ዓው ኢሎም ዝበኸዩ ከእ እቶም ዘፍቅርዎ ሓዎም፡ በዓልቲ ቤቶም፡ ውላዶም፡ ወዘተ - - - - ዝሞቲዎም ጥራፍ ኢዮም ። እንተኾነ ግን ክሳዕ ጎሮሮኻ ዝነቅዕ ምግዓር፡ ርእሰኻ ምንጻይ፡ እብ ምድሪ ምድቃስከ ነቲ ዝሞተ ሰብ እንታይ ይሕግዞ? ” ብማለት ከረድኡኒ ፈተኑ ። እነ እውን ሸሕ እኳ ብመጠኑ እንተ ነበረ ንልቦናእም ተረዳእኩም ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን እነ ዝረእኹዎ እኳ እንተ ዘይኮነ፡ ብዙሓት ሰባት ከም ዘዘንተዉለይ ሰብ ሞይቱ ኢልካ እብ ምድሪ ምድቃስ ጌጋ ከም ዝኾነ ህዝቢ ብተግባራዊ አብነት ምእንቲ ኪርዳእ እብ ገዝእም ሓዘን ኪርከብ ከሎ እብ ምድሪ አይድቅሱን ነበሩ ።

ኒ ሕ ብ ተ ግ ባ ር

መምህር ይሰሃቅ ተወልደመድህን ፡ ሃገራዊ ሓር
ነትን ህዝባዊ ናጽነትን ብዘይ ቆራጽ ቃልሰን ሓቦ ዝመ
ልእ ድፍረትን ኪርከብ ከም ዘይከኣል ይእምኑ ነበሩ ።

ብጊዜ ግዝእት እንግሊዝ ዝኾነ ይኹን ሰብ ፡ ማለት
ናይ መንግሥቲ እንግሊዝ ሠራሕተኛ ዝኾነ ፡ ኣብ ናይ
ፖለቲካ ማሕበራት ተመዝጊቡ ተሳታፊ ከይኸውን
ክልኩል ስለ ዝነበረ ፡ ብዙሓት መምህራን ነዚ ኸምዚ
ዝበለ ሕጊ ነጺጎም ብጋህድን ብሕቡእን ኣብ ማሕበ
ራት ፖለቲካ እናተመዘገቡ ንጡፍ ተሳትፎ የርእዩ
ነበሩ ። በዚ ኸምዚ ዝበለ ምክንያታት ድማ ብዙሓት

አብዚ ስእሊ'ዚ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህንን አብ ናይ በይሩት ዩኒቨርሲቲ ትምህርቲ ምስ ፈጸሙ፡ ምስ ሓዎምን ምስ ወላዲአም ቀሺ ተወልደመድህንን ይርአዩ። ብየማን መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብጸ ጋም ከአ ብላቴንጌታ ኤፍረም ተወልደመድህን ይርአዩ።

ካባታቶም አብ ቤት ማእሰርቲ እናተሞቁሉ ካብ ሥራ ሕ ይስጉጉን ይጓናደቡን ነበሩ።

አብዚ እዋናት'ዚ ሓደ ሃገራዊ መምህር ንሓያሉ እዋን ስለ እተአሰሩ ካብ ሥራሕ ተረፉ እሞ ብሰንኪ ምብኳርም ዝአክል ካብ መዝገብ ሠራሕተኛታት ተሠ ረዙ። ማእሰርቶም ወዲአም ምስ ወጽኡ ድማ ናብ ሥራሕም ምእንቲ ኪምለሱ ናብ መምህር ይስሃቅ ተወ ልደመድህን ቀረቡ። ስለዚ ከአ “መምህር ይስሃቅ --- እንሆ እምበኣር መጺኤ አሎኹ እሞ ሥራሕይ ክጅ ምር ፍቕዱለይ” ብማለት አመልከቱ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ሓደ ነገር ከም ዘይፈልጡ መሰሎም፡ “ናበይ ኢኻኽ ወሪሕካ? ክን ደ'ዚ ዚአክል ጊዜ እተብዙርክ ስለምንታይ?” ብማ ለት ተወክሱዎም።

እቶም መምህር ከአ ብናይ ፖለቲካዊ ምንቅስቃ ሳት ምኻንያት ተጠርጢርም ናብ ቤት ማእሰርቲ ተዳ ጉኖም ከም ዝወርሑ ንመምህር ይስሃቅ አብሪሆም ገለጹሎም።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ከአ በዚ ተና ደዱ። ስለዚ ኸአ ነቶም መምህር ከምዚ ዚሰዕብ ጌርም መልሲ ሃቡዎም፤ “ስማዕ መምህር ፈሪህካ ናጽነትን ሓርነትን አይርከብን ኢዩ። ፖለቲካን ፍርሃትን ከአ ክልቲአም እተረሓቁ፤ ተቓረንቲ ኢዮም። ነዚ ግን ሀዘቢ ኤርትራ አይተገንዘብናዮን። ለማ፤ ሓደ ደብሳ ክነግረካ፡

ሓደ እዋን ዝብኢ ንእግሪ መንገዱ ኪሓልፍ ከሎ ምስ ሓደ አዝዩ ጽቡቕ አድጊ ተራኸበ። እቲ አድጊ

ነተን ከልተ አእዛት ኩር አቢሉውን ነበረ እሞ እተን እዝኒ አድጊ ነቲ ዝብኢ ቀርኒ መሲለን ተራእይኦ ። እቲ አድጊ ልሙጽን ጽቡቕን ስለ ዝነበረ ኸአ ዝብኢ ፈተሞ እሞ ፡ አየ ጉድ ፤ አንታ እዚ ፍጥረት'ዚ ከንደይ ይጽብቕ ኢዩ ። እዝስ ወይ ሓውካ ወይ ከአ ዓርከኻ እንተ ዚኸውን ብማለት ከአ ዝብኢ ብልቡ ተመነየ ። ብዝገበረ ጌሩ ከአ ዝብኢ ምስቲ ጽቡቕ አድጊ ተላለየ።

ከምዚ ኢሉም እቲ ዝብኢን እቲ ጽቡቕ አድግን ጽቡቕ ፍቕርን ዕርከነትን ተኸሉም ብምትሕልላው ይነብሩ ነበሩ ።

ከምቲ አቐዲመ ዝነገርኩኻ እቲ ዝብኢ ነተን ናይ አድጊ አእዛን ከም ቀርኒ ኢዩ ዚሓሰበን ዝነበረ ። ስለ ዚ ኸአ ሓደ መዓልቲ እንተ ድኣ አኾርየዮ በዘን ተረርቲ አቕርንቱ ጌሩ ከብደይ በሽሽ ከብለኒ ኢዩ ብማለት ንአድጊ ይፈርህ ነበረ ።

እሞን ምስ ሓሰፈ ግን እቲ አድጊ ደቂሱ ኸሉ ዝብኢ ነተን አእዛት ዳህሰሰን እሞ ሥጋ ድኣ እምበር ቀርኒ ከም ዘይነበራ ፈለጠ ። ኪጉድኦ ከም ዘይኸለል እውን ተረድኦ ።

ድሕሪ ቕሩብ መዓልታት እቲ ዝብኢ ነቲ አድጊ ነገር ደለዮ እሞ ናብኡ ቅርብ ኢሉ ቁሩብ ሕንፍጥ አበሎ ። እቲ አድጊ ግን አይተንቀሳቕሶን ። አይተኸላኸሎን እውን ። ዝብኢ እንደገና ነቲ አድጊ ሕንፍጥ አበሎ ። ቀጺሉ እውን ቁሩብ ብጅል አበሎ ። እቲ አድጊ ግን አይተኸላኸለን ። ስለዚ ኸአ ዝብኢ አድጊ ምንም ከም ዘይገብሮ ፈለጠ እሞ ፈጺመ በጃጀሎ ። በልዎ ኸአ ። እንሆ ኸአ አድጊ ከሳዕ ሎሚ ቀለብ ዝብኢ ኮይኑ ተረፋ አሎ ።

ሰማዕ ክቡር ወደይ ። እዚ ባዕዳዊ ምምሕዳር ከአ ንግና ማለት ነዞም ኣብ ኤርትራ እንነብር ህዝቢ ብር ቱግት መሲሉዎ ቅድም ብኸብርን ብፍርሃትን ኪሕዘና ጀሚሩ ነይሩ ኢዩ ። ደሓር ግን ጠባይና በብቐሩብ ፈለ ጦ ። ከምዚ ኢሉ ከአ ኪደፍረና ጀመረ ።

ንሕና ግን ልክዕ ከምቲ ኣድጊ ኣይተኸላኸልናን ። እንታይ ድኣ ንብል ይመስለካ - - - “ ወይ ጉድ ኣንታ ሰሚዕካ? ወዲ እክለ ወይ ከአ መምህር እክለ እኮ ተአሲሩ ኣሎ ” ። እዚ ኢዩ ናትና ሕሚትን ሕሹኹኸን ። ብዝተረፈ ግን ስለምንታይ ኢዩ እክለ ዝእ ሰር ወይ ከአ ስለምንታይ ኢና ብዘይ ሕጊ እንእሰር ። ስለምንታይከ ኢና ብዘይ ሕጋዊ መጻዋዕታ ብፖሊስ ተንጠልጠልና ልክዕ ከም ጀምቢል ፈቐዶ ስታሰዮን ታት እንድርብ ፣ ኢልና ተቐውሞ ኣሰሚዕና ኣይንፈል ጥን ። ሰላማዊ ሰልፊ ዝብሃል እውን ጌርና ኣይንፈል ጥን ። እንግሊዝ ቦኣ መፍቶቲ ረኺቡ እንሆ በብተራ ፣ በብሓደ ኪእሰረናን ኪመቁሓናን ይነብር ኣሎ ” ብማ ለት ብምስቀርቋር ነቶም መምህር ኣረድኡዎም ።

ኣብ መወዳእታ ከአ “ ሰማዕ መምህር ። እዚ ኹሉ ዝብሉ ዘሎኹ ንግኻ ኣይኮነን ። ብሓፈሻኡ ብዛዕባ ጠ ባይ ህዝብናን ኹነታት ሃገርናን ኣሕሲቡኒ ኢዩ እዚ ኹሉ ዝዛረበካ ዘሎኹ ። ዝኾነ ይኹን ህዝቢ ንመሰሉ ብሰላማዊ መንገዲ ኪከራኸር ግቡኡ ኢዩ ። ብዝተረፈ ግን ኣብ ከንዲ ሓፂርካ ብሰላማዊ መንገዲ መሰልካ ምሕላው ምትሕምማይ እንተኾኑ - - ትምህርቲ እውን ክሳዕ ከንድኡ ጥቕሚ ኪህብ ዚኸእል ኣይኮ ነን ። ኒሕ ኣቦታትና ብተግባር ከነርኢ ምተገብኤ ነበረ ” በልዎም ።

“በል ኪዳ” ምምሃር እውን ሃገራዊ አገልግሎት
ኢዩ እም ኪዳ መሃር ሥራሕካ ክትቅጽል ተፈቂዱ
ልካ ኢዩ” ብማለት ከአ አተባቢዖም ናብ ሥራሐም
ከም ዚምለሱ ብምግባር አፋነውዎም ።

መምህር ዓቢይ ሹመት ኢዩ

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ትምህርቲ ክሳዕ
ክንደይ አድላይን ክቡርን ከም ዝኾነ ብምፍላጥ ህዝቢ
ኪመሃርን ኪርዳእን ኢሎም ካብ ዓቕሞም ንላዕሊ እና
ደኸሙ፡ ምስቶም ንጡፋትን ትጉሃትን ሓገዝቶም ዝ
ኾኑ ኢንስፐርክተራት እናተረዳድኡ፡ ምስ ርእሰ መም
ህራን እናተማኸሩ፡ ምስ መምህራን ብትኽ ዝበለ
መንገዲ እናተዛረቡ፡ ኣብ ከተማታትን ገጠራትን ክፍ
ሊ ሃገርና ቆይመን ዝነበራ ኣብያተ ትምህርቲ ተተ
ማላሊሶም እናበጽሑ፡ ኣብያተ ትምህርቲ ካብ ዓ
መት ናብ ዓመት ከም ዝውስኹ፡ ቁጽሪ መምህራን
ከአ ከም ዝውስኹ ጌርም ኢዮም ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብቲ « መም
ህር » ዚብል ዓቢ ሹመት ወይ ከአ ቅጽል መጻውዒ
እም ብዘይ መጠን ይሕበኑ ነበሩ እም፡ እዋኑ በጺሑ
ኩሎም ዋና ዲረክተራት ቀኛዝማች ተባሂሎም ምስ
ተሾሙ፡ ንሶም እውን ቀኛዝማች ይስሃቅ ተወልደመ
ድህን ተባሂሎም ተሾሙ እም “ ኣይ - - - ነታ መም
ህር እትብል ፍትውቲ ሹመተይ ድኣ ኬጥፍኡለይ እም
በር - - - ” ብማለት ተቃውሞእም ገለጹ ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ክሳዕ ዕለት
ናጽነት ብናይ ኣብያተ ትምህርቲ ምሉእ ኢንስፐርክተ
ርነት መዓርግ፡ ኣብ ጊዜ ናጽነት ከአ ናይ ሃገርና ናይ

ክፍሊ ትምህርቲ ጻይረክተር ኮይኖም ብቑንዕና፣ ብድሌት፣ ብሽእለት፣ ዘገልገሉ ኪኾኑ ኸለዉ ኣብ ጥቓ መወዳእታ ናይ ሥራሕ ዘመኖም ከኣ ናይ ክፍሊ ሥራሕ ዳይረክተር ኮይኖም ሠራሖም ኢዮም።

ኣነ ንርእሰይ ኣብ ጥቓ እንዳ መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን፣ ማለት ኣብ ዞባ ሳባ ወይ ከኣ ገዛ ከኒሻ፣ ቤት ተኻርየ ተቐሚጠ ከሎኹ፣ ናተይ ተመሃሮ ንዓይ ኪበጽሑ ኢሎም ናብ ቤተይ ምስ መጽኡ፣ ብጌጋ ማለት ከም መጠን ተመሃሮይ፣ ብሽም እንዳ መምህር ይስሃቕ ተሓቢሮም ኣብ ክንዲ ናብ ገዛይ ናብ እንዳ መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ኳሕኸሑ እኖ መምህር ይስሃቕ ተወልደመድህን ባዕሎም ተንሲእም ከፈቱዎም።

ነቶም ተመሃሮ ገዛ ከም እተጋገዩ ነጊሮም፣ ንገዛይ ሓቢሮም ምስ ኣረድእዎም ከኣ “ ኪዱ እኖ ነቲ መምህር ይስሃቕ ዚብሃል ከኣ ጸውዕዎ ” በልዎም።

ብዙሕ ዘኸብሮም ስለ ዝነበርኩ ከኣ፣ ነቶም ተመሃሮ ኣብ ቤተይ ኮፍ ኣበሊ ከድኩዎም።

“ ስማዕ ኣንታ ወዲ ” በሉኒ፣ ዝኾረዩ መሲሎም። “ ኣብየት - - - እሂ መምህር ” ኢሊ ከኣ ብትሕትና መለሰኩሎም።

“ ወይ ሽምካ ቀይር - - - ወይ ከኣ ገዛኻ ቀይር። ብዘተረፈ ግን ሕጂ መጺእካ ነታ መምህር እተባህለት ፍትውቲ ሹመተይ ኪትወስደለይ ኣይኮንካን ” ብማለት ኣሰሓቕኒ።

እዚ ከኣ በቲ መምህር እተባህለ ቅጽል መጸውዒ እኖ ከሳዕ ክንደይ ሕቡን ምንባሮም ዘረድእ ኢዩ።

መምህር አስፍሃ ካሕሳይ (ሎሚ ቀኛዝማች አስፍሃ ካሕሳይ) ብዛዕባ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ኪዝክሩ ኸለዉ “ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ንዝዓሸወ እናኣለበሙ፡ ንዝደንቆረ እናመሃሩ፡ ሥነ ሥርዓት ብዝመልእ እሩምን ኣብነታዊ ኣካያይዳን እናኣርኣዩ፡ ብክእለቶምን ላዛ ኣዘራርባኦምን ወግዖምን ኣብ መንጎ ህዝቢ ሃገሮም እተፈልጡ፡ ዓቢ ሓድጊ ዝገደፉ ነበሩ ” እናበሉ ድሕሪ ግብኣተ መሬቶም ጸሓቶሎም ።

ከምኡ እውን ብዛዕባ መምህርነቶም ከረድኡኒ በለዉ “ መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ኣብ ክፍሊ ቤት ትምህርቲ፡ ኣብ ኣኼባ፡ ኣብ መንገዲ፡ ኣብ ዝሽድዎ ቦታታት እናመሃሩ ዝመላለሱ ስለ ዝነበሩ ናይ ሓቂ ሕቡን መምህር ነበሩ ” ኢሎም ይጠቕስዎም ። እዚ ኸኣ ናይ ቅኑዕ መሣርሕቲ ቅኑዕ ምስክር ቢብሃል ይከኣል ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ብ ፩ ሓምሌ ፲፱፻፸፬ ዓ-ም- (ማለት ብ ፳ ሓምሌ ፲፱፻፸፰ ዓ-ም-ፈ-) ተስዓ ዓመት ኪመልኡ ቁሩባት መዓልታት ጥራይ ምስ ተረፋ-እም፡ ብዙሕ ስቓይ ብዘይነበሮ ውሑድ ሕጻን ካብ’ዛ ዓለም ብሞት ተፈለዩ ።

እዚ ሰእሊ'ዚ ማጀር ክነስቶን ሰኔል ድሕሪ ጳጳ
ዓመታት ማለት ብ፲፱፻፸፩ ዓ-ም-ፈ- ክፍሊ ሃገር ኤር
ትራ ንምብጻሕ ምስ መጽኡ፡ ምስ መምህር ይስሃቅ
ተወልደመድህንን ምስ ገለ ካብ'ቶም ቀዳሞት ናይ ኣገ
ልግሎት ትምህርቲ መሣርሕቶም ዝነበሩን ኣብ ኣሥ
መራ ተራኺቦም እተሳእልዎ ኢዩ።

ኣብዚ ሰእሊ ካብ የማን ናብ ጸጋም ኮፍ ኢሎም
ዘለዉ ፤

- ፩- መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን
- ፪- ማጀር ክነስቶን ሰኔል
- ፫- መምህር ምዕራፍ ዘወልዲ

ደው ኢሉም ዘለዉ ካብ የማን ናብ ጸጋም ፤

- ፩- መምህር ኪዳነ ወልደሥላሴ (ግራዝማች)
- ፪- መምህር አስፍሃ ካሕሣይ (ቀኛዝማች)
- ፫- መምህር ዮሴፍ ያዕቆብ
- ፬- መምህር ሰሎሞን ተኸለ (ፊታውራሪ)
- ፭- መምህር ሰሎሞን ካሕሣይ (ጠበቅ)
- ፮- መምህር ንብረልዑል ወልደጸዮን
- ፯- መምህር ያዕቆብ ደስታ (ግራዝማች)
- ፰- መምህር ኤፍረም አማኑኤል (ግራዝማች)
- ፱- መምህር መስፍን ንብረሀይወት (ፊታውራሪ)
- ፲- መምህር ምስግና አልመዶም
- ፲፩- መምህር ሥዩም መንቆርዮስ

ኢዮፂ ።

መምህር ይስሃቅ ተወልደመድህን ኣብ መወዳእታ እዋን ከምኪ ኣብ ላዕሊ ዘሉ ሰኢል ዝመስል መልክዕ ነበሮም ።

አርእስቲ

መስተዌ ብትዕብ አረሰዕ	ገጽ	3
መብርሂ	•	7
መቕድዎ	•	9
ዛንታ ሓደ ምሁር ወዲ ሃገር ይስሃቅ ተወልደመድሀን አብ አዋን ንእስነቶ	•	11
ትምህርትን ምምህርናን አብ ኤርትራ	•	14
ቃልሲ ምጥፋእ ድንቀርና	•	16
ሓድሽ ልደት ዳንቋ ትግርኛ	•	21
ንመምሃሪ ዚኸኑ መዳሕፍቲ ትግርኛ	•	24
ቀዳማይ መጽሓፍ ቀጽሬ ብዳንቋ ትግርኛ	•	30
እቲ ቃልሲ ይቕጽል	•	34
ቤት ትምህርቲ ምድላው ማምህራን	•	36
ቤት ትምህርቲ አዋልድ	•	37
ሿማግሌታት ወለዲ ተመሃር	•	38

ክሳብ ለሚባደራሲ ዝተጻሕፉ
መጻሕፍቲ፡

- 1 ካይሎም ወዲ ኣስመራ
- 2 ሕንዛም ፍቕሪ ህድኣት
- 3 ኣዶ ኤርትራዊ
- 4 ደንገተኛ ፍቕሪ ንጽህቲ
- 5 ኣጲር ዛንታ ህይወት መምህር
ይስሓቕ ተወልዶመድህን

ጥ.ጋ ብር. 5.00

A wakeup call

Many countries in the world honor their heroes and commemorate them eternally by erecting statues, naming streets, parks, schools, universities and all sorts of institutions in their names. Eritrea has failed to remember its heroes in all spheres of life and fields including statesmanship, military, scholarships, arts, literature, religion, music and sports. It would be too long to list all the great Eritrean personalities from antiquity to the present. Even the heroes of the last 50 years who have not been recognized and honored are very many.

I believe many will agree with me that Eritrea has many amazing individuals in history who have done something unique to their country in the field of politics, culture, education, sport etc, which we need to remember them for what they have done. It is disheartening though not to see biography books of Eritreans in the library shelves. Lately I have decided to open a section in my website that will be dedicated to the biography of individual Eritreans from all walks of life in history (www.emnetu.com).

To start with I have randomly established a list of possible candidates. I therefore ask you all to put additional names to the list and return it to me. The list has to accommodate only individuals who have passed away. In other words we will concentrate only on post mortem biographies. I will update the list when I hear from you. The list will remain open all the time for additional names.

If you are positive about this idea and you have the time I would challenge you all to write biographical sketch or find individuals who can be interested to write a biography on any in the list. If you come across anyone who has access to information but not ready to write, you can ask him/her to supply the information to me in any format (paper, diskette, gramophone dish, cassette, videos, photographs etc) so that I can send it to the one who is interested to write.

The size of the file is not important at all. What is important is remembering them and trying to document their history before it disappears all together. The size will be determined only by the amount of information available on these individuals. Of course the individuals in the list must have done something positive to the cause of our country or to the well being of our people and our culture.

Emnetu Tesfay